

UNIVERSITETI I PRISHTINËS “HASAN PRISHTINA”

FAKULTETI I EDUKIMIT

PROGRAMI MASTER: EDUKIM INKLUZIV

TEZA MASTER

**Qëndrimet e drejtorëve të shkollave rreth gjithëpërfshirjes
së nxënësve**

Mentori:

Prof. Asoc. Dr Naser Zabeli

Kandidatja:

Donjetë Gashi

Prishtinë, 2022

© [2021]-[Donjetë Gashi] Të gjitha të drejtat të rezervuara.

ABSTRAKTI

Gjithëpërfshirja paraqet një nga sfidat kryesore me të cilat përballen drejtuesit e shkollës në këtë epokë të reformës gjithëpërfshirëse të shkollës. Sot, shkollat duhet t'u sigurojnë të gjithë nxënësve aksesin e duhur në kurrikulën e përgjithshme dhe mbështetjen efektive mësimore. Progresi i nxënësve duhet të monitorohet nga afër dhe të demonstrohet përmes pjesëmarrjes në përpjekjet e vlerësimit. Kërkimet sugjerojnë që roli i drejtorit është kryesor në procesin e gjithëpërfshirjes, megjithatë, pak drejtues të shkollës janë të përgatitur mirë për këtë përgjegjësi, dhe shumica nga ta mund të kenë qëndrime të ndryshme sa i përket gjithëpërfshirjes në shkollat ku ata drejtojnë. Qëndrimet që kanë drejtorët për gjithëpërfshirjen ndikojnë në masë të madhe në implementimin e saj në shkolla, andaj qëllimi i këtij hulumtimi është që të mësohen qëndrimet që ata kanë për gjithëpërfshirjen e nxënësve në shkolla dhe se a ndikon përvoja apo mjedisi ku ata punojnë në qëndrimet e tyre. Ky është një hulumtim përshkruar dhe nuk ka natyrë eksperimentale, i cili si instrument përdorë pyetësorin me shkallën e Likertit, i cili iu është drejtuar drejtorëve me përvojë të ndryshme dhe mjedise të ndryshme. Analiza e të dhënave është bërë me Programin Statistikor për Studimet Sociale (SPSS), përmes të cilit është bërë paraqitja grafike dhe tabelare e të dhënave.

Të gjeturat në këtë hulumtim tregojnë se qëndrimet e drejtorëve për gjithëpërfshirjen e nxënësve në shkolla në përgjithësi janë qëndrime pozitive. Gjithashtu në bazë të këtij hulumtimi u kuptua që përvoja e drejtorëve nuk luan rol të madh në qëndrimet e tyre ndaj gjithëpërfshirjes e po ashtu as mjedisi ku ata punojnë nuk është determinues në këto qëndrime. Nga të gjeturat mund të konkludojmë që aplikimi i gjithëpërfshirjes së nxënësve në shkolla mund të jetë i vështirë për shkak të faktorëve të ndryshëm siç janë: mungesa e stafit mbështetës, mungesa e materialeve dhe paisjeve të nevojshme dhe infrastruktura shpesh e papërshtatshme.

Fjalët kyçe: *Drejtor, gjithëpërfshirje, qëndrime, vështirësi*

ABSTRACT

Inclusion is one of the major challenges facing school leaders in this era of inclusive school reform. Today, schools need to provide all students with proper access to the general curriculum and effective teaching support. Student progress should be closely monitored and demonstrated through participation in assessment efforts. Research suggests that the role of the principal is central to the special education process, however, few school leaders are well prepared for this responsibility, and most may have differing views on inclusion in the schools they run. Principals' attitudes towards inclusion greatly influence its implementation in schools, so the purpose of this research is to learn the attitudes they have about students' inclusion in schools and whether the experience or environment where they work affects the attitudes of them. This is a descriptive research and has no experimental nature, which as an instrument uses the questionnaire with the Likert scale, which is addressed to directors with different experience and different environments. Data analysis was done with the Statistical Program for Social Studies (SPSS), through which the graphic and tabular presentation of data was done.

Findings in this research show that principals' attitudes towards students' inclusion in schools are generally positive. Also based on this research it was understood that the experience of directors does not play a major role in their attitudes towards inclusion and also the environment where they work is not decisive in these attitudes. From the findings we can conclude that the application of student inclusion in schools can be difficult due to various factors such as: lack of support staff, lack of necessary materials and equipment and often inadequate infrastructure.

Keywords: Attitudes, director, difficulty, inclusiveness.

Dedikim

*Familjes dhe më të dashurëve
të mi, të cilët më përkrahën në çdo hap
të kësaj rruge, dhe gjithmonë janë ndjerë
krenarë për arritjet e mia.*

FALËNDERIME

Unë dëshiroj të falënderoj të gjithë ata që më ndihmuan në punimin e këtij hulumtimi. Veçanërisht dua ta falënderoj mentorin tim, profesorin e nderuar Naser Zabeli, i cili me qëndrimin e tij të butë, dhe njëkohësisht me kërkesat e tij për një punë sa më serioze dhe për arritjen e rezultateve, është më i vlerësuari.

Falënderoj edhe familjen dhe miqtë për mbështetjen e vazhdueshme që më dhanë gjatë punës sime.

PËRMBAJTJA

I.HYRJE.....	1
II.SHQYRTIMI I LITERATURËS.....	4
Definimi i fjalës “gjithëpërfshirje”	4
Dokumentet e MASHT-it që sigurojnë arsimin gjithëpërfshirës	6
Ligji mbi arsimin parauniversitar 2011	8
Përfitimi i nxënësve nga gjithëpërfshirja	9
Shkollat gjithëpërfshirëse.....	9
Roli i drejtorit në shkollën gjithëpërfshirëse	11
Qëndrimet e drejtorëve për gjithëpërfshirjen	13
III.METODOLOGJIA E HULUMTIMIT	16
Qëllimi i hulumtimit	16
Pyetja e hulumtimit	16
Hipoteza e hulumtimit.....	16
Mostra	16
Metodat, teknikat dhe instrumentet e hulumtimit	17
Dinamika e hulumtimit	17
Konsiderata etike	17
Analiza e të dhënave	18
IV.ANALIZA E TË DHËNAVE DHE REZULTATET	19
Të dhënat demografike të pjesëmarrësve.....	19
Analiza e përgjigjeve të drejtorëve të fituara nga pyetësi.....	24
Komentet e pjesëmarrësve në hulumtim	40
Ndërlidhja e moshës së pjesëmarrësve në hulumtim me qëndrimet e tyre për gjithëpërfshirjen.	42
Ndërlidhja e përvojës së punës të pjesëmarrësve në hulumtim me qëndrimet e tyre për gjithëpërfshirjen	47
Ndërlidhja mes mjedisit ku drejtorët e shkollave punojnë dhe qëndrimet të tyre ndaj gjithëpërfshirjes	52
V. DISKUTIMET DHE KONKLUZIMET.....	56
Kufizimet e hulumtimit.....	59

Hulumtimet në të ardhmen.....	59
Implikimet praktike nga studimi.....	59
REFERENCAT BIBLIOGRAFIKE.....	60
SHTOJCA A.....	64
SHTOJCA B.....	66

Lista e tabelave

Tabela 1: Shpërndarja e drejtorëve sipas moshës	42
Tabela 2: Përgjigjet e drejtorëve sipas moshës.....	44
Tabela 3: Ndërlidhja e moshës së drejtorëve të shkollave me qëndrimet e tyre për gjithëpërfshirjen	45
Tabela 4: Ndërlidhja e moshës së drejtorëve të shkollave me qëndrimet e tyre për gjithëpërfshirjen	46
Tabela 5: Shpërndarja e pjesëmarrësve sipas përvojës së punës.....	47
Tabela 6: Përgjigjet e drejtorëve sipas përvojës së tyre të punës.....	49
Tabela 7: Ndërlidhja mes përvojës së drejtorëve dhe qëndrimeve të tyre	50
Tabela 8: Ndërlidhja në mes të përvojës së drejtorëve dhe qëndrimeve të tyre për gjithëpërfshirjen	51
Tabela 9: Numri i pjesëmarrësve të shpërndarë sipas zonave që punojnë.....	52
Tabela10: Përgjigjet e drejtorëve të shkollave sipas zonave që punojnë	54
Tabela 11: Ndërlidhja e zonës që drejtorët e shkollave punojnë me qëndrimet e tyre.....	55

Lista e figurave

Figura 1: Të dhënat për moshën e pjesëmarrësve	19
Figura 2: Të dhënat për përvojën e punës si drejtor	20
Figura 3: Të dhënat për llojin e mjedisit që drejtorët punojnë.....	21
Figura 4: Të dhënat për numrin e nxënësve në shkolla	22
Figura 5: Të dhënat për numrin e nxënësve në klasë	23
Figura 6: Unë jam përgjegjës për krijimin e një shkolle gjithëpërfshirëse.....	24
Figura 7: Unë kam marrë pjesë në aktivitete adekuate të zhvillimit profesional (kurse) jashtë shkollës sime në mënyrë që të zhvillojë një praktikë gjithëpërfshirëse.....	25
Figura 8: Të gjithë nxënësit duhet të marrin pjesë në mënyrë aktive në procesin mësimor (pavarësisht fesë, racës, nivelit ekonomik dhe aftësive).....	26
Figura 9: Unë besoj se gjithëpërfshirja u ofron studentëve me nevoja të veçanta mundësinë për të zbuluar potencialin e tyre të të mësuarit.	27
Figura 10: Arsimi i përgjithshëm duhet të modifikohet për të përmbushur nevojat e të gjithë nxënësve, përfshirë edhe nxënësit me nevoja të veçanta.....	28
Figura 11: Shkolla që drejtojë ka nevojë për më shumë aktivitete të zhvillimit profesional në fushën e arsimit gjithëpërfshirës	29
Figura 12: Nxënësit me nevoja të veçanta nuk janë në gjendje të përfitojnë nga aktivitetet e një shkolle të rregullt.....	30
Figura 13: Nxënësit me nevoja të veçanta pengojnë nxënësit e tjerë gjatë procesit mësimor.....	31
Figura 14: Në përgjithësi, nxënësit me nevoja të veçanta duhet të vendosen në klasa/qendra burimore të krijuara posaçërisht për ta.....	32
Figura 15: Nxënësit pa nevoja të veçanta mund të përfitojnë nga kontakti me nxënësit	

me nevoja të veçanta.....	33
Figura 16: Një edukator i mirë, i rregullt mund të bëjë shumë për te ndihmuar një nxënës me nevoja të veçanta.....	34
Figura 17: Paisjet shkollore janë të përshtatura për të gjithë nxënësit.....	35
Figura 18: Materialet mësimore duhet t’u përshtaten profilit të të gjithë nxënësve.....	36
Figura 19: Çdo shkollë duhet ta ketë mundësinë e mësimin të gjuhës së shenjave dhe alfabetin e Brail-it.....	37
Figura 20: Çdo shkollë duhet të ketë interpretuesin e shenjave.....	38
Figura 21: Duhet të jetë politikë dhe/ose ligj që nxënësit me nevoja të veçanta të integrohen në programet dhe aktivitetet e përgjithshme arsimore.....	39

I.HYRJE

Përfshirja është një temë mjaft e diskutueshme në shkolla pjesërisht për shkak të mungesës së një skeme të qartë nga mandatet federale se si duhet të zbatohet përfshirja në secilën shkollë (Bosch, 2015). Neni 26 i Deklaratës Universale të të Drejtave të Njeriut (1948) deklaroi se secili ka të drejtën e arsimit. Për më tepër, e drejta e fëmijës për arsim pohohet në Konventën për të Drejtat e Fëmijës (1989), Neni 28, ku thuhet se arsimi duhet të arrihet në mënyrë progresive dhe në bazë të mundësive të barabarta. Neni 23 i konventës së njëjtë thotë se “një fëmijë me paaftësi mendore ose fizike duhet të gëzojë një jetë të plotë dhe të denjë, në kushte të cilat sigurojnë dinjitet, nxisin vetëbesimin dhe lehtësojnë pjesëmarrjen aktive të fëmijës në komunitet”. Ligji i parë që drejton arsimin gjithpërfshirës ishte Ligji i edukimit për të gjithë fëmijët me nevoja të veçanta (EAHCA) në 1975, i cili mbronte integrimin e fëmijëve me nevoja të veçanta. Në 1990 EAHCA u riemërua Ligji i edukimit për individët me nevoja të veçanta (IDEA) (Rivera Tubbs, 2012). Jenkins (2012) deklaroi se IDEA bëri udhëzime për arsimin publik të përshtatshëm falas (FAPE) dhe ofroi rregulla në lidhje me qasjen e barabartë në mjedisin e arsimit të përgjithshëm, pavarësisht nga nevoja e fëmijës. Një nga kërkesat e IDEA ishte që nxënësit të vendosen në mjedisin më pak kufizues (LRE) nëse nuk ishin të ligjshëm për një vendosje të arsimit të përgjithshëm. Nëse do të përjashtohej një vendosje në arsimin e përgjithshëm, atëherë një ekip multidisiplinar do të mblidhej për të përcaktuar vendosjen më të përshtatshme për nxënësin (Lorio, 2011).

Të menduarit për “përfshirjen sociale“ është bërë një fokus kryesor i politikave të qeverive në shumë pjesë të botës. Reforma në arsim shihet si një faktor kryesor për arritjen e integritit dhe kohezionit shoqëror. Deri në fund të fundit, ndarja midis shkollimit "të zakonshëm" dhe "arsimit special" mbështetej në idenë e llojeve të veçanta të arsimit për lloje të ndryshme të fëmijëve. Gjithnjë e më shumë këto dallime kategorike janë sfiduar. Bërësit e politikave janë bërë të interesuar për çështje më të gjera të përfshirjes sociale dhe se si arsimi mund të luajë një rol në promovimin e kohezionit social në shoqëritë që janë gjithnjë e më të ndryshme, shoqërore dhe kulturore (Armstrong & Spandagou, 2011). Edhe në botën në zhvillim, një interes i konsiderueshëm është treguar për idenë e arsimit gjithpërfshirës. Agjencitë ndërkombëtare si

Kombet e Bashkuara (KB) dhe Organizata Arsimore, Shkencore dhe Kulturore e Kombeve të Bashkuara (UNESCO), Banka Botërore dhe Departamenti i Mbretërisë së Bashkuar për Zhvillim Ndërkombëtar kanë qenë mbrojtës të fuqishëm të “përfshirjes” si një parim thelbësor i shkollimit dhe sistemet arsimore. Ekzistojnë një larmi mënyrash që përfshirja mund të zbatohet, që do të thotë se përfshirja nuk është një program i zbatuar botërisht. Disa ndjekin një model të pjesshëm të përfshirjes me të cilin nxënësit ndjekin disa orë, por shumica e kohës së kaluar në një mjedis të arsimit të përgjithshëm është në klasa speciale, lëndë me zgjedhje, drekë dhe ngjarje në të gjithë shkollën (Bosch 2015). Shkollat e tjera mund të mos praktikojnë asnjë formë të gjithëpërfshirjes dhe mund të mos kenë asnjë kohë në të cilën nxënësit me nevoja të veçanta janë në një mjedis të arsimit të përgjithshëm. Përfshirja ka potencialin për të arritur një numër të madh nxënësish në nivele të ndryshme. Ndërsa qëllimi kryesor i gjithëpërfshirjes duhet të jetë përmbushja e nevojave akademike të nxënësve me nevoja të veçanta në mjedisin më pak kufizues, ai gjithashtu ka potencialin të shërbejë si një mënyrë për të mësuar aftësitë shoqërore dhe për të modeluar sjelljen e duhur të kolegëve të tyre në zhvillim tipik. Gjithëpërfshirja bie nën një spektër të gjerë mundësish.

Ekzistojnë faktorë dhe variabla të ndryshëm që kontribuojnë në suksesin e çdo programi gjithëpërfshirjeje. Një nga faktorët më të rëndësishëm janë qëndrimet e drejtorëve dhe mësuesve ndaj nxënësve me nevoja të veçanta dhe vetë parimi i gjithëpërfshirjes. Drejtori i shkollës është një faktor qendror në futjen dhe asimilimin e çdo ndryshimi ose reforme në shkollë siç është gjithëpërfshirja dhe kështu është "agjenti i ndryshimit" më i rëndësishëm. Agjentët e ndryshimit janë nyeja lidhëse midis zhvilluesve, iniciatorëve të ndryshimit dhe klientëve, konsumatorëve të ndryshimit. Veprimi i drejtorëve të shkollave siguron legjitimimin e nevojshëm për ndryshimin dhe mbështetjen psikologjike dhe praktike të mësuesve gjatë procesit të ndryshimit (Cohen, 2014). Nxënësve me nevoja të veçanta jo gjithmonë u janë ofruar të njëjtat mundësi si nxënësit e arsimit të përgjithshëm. Në të kaluarën, u është lënë shkollave individuale, si dhe komiteteve të arsimit special, të vendosin se çfarë është përfshirja dhe kush do të përfitojë nga shërbimet e saj.

Për sa i përket cilësisë së arsimit fillor rural, një studim i kryer në 2005 (Gallegos et al., 2007) tregon se arsimi publik kushton 30% më shumë për nxënësit në zonat rurale kundrejt atyre urbane, për shkak të mjediseve dhe numrit të nxënësve më të vogël. Për sa i përket rezultateve

akademike në testet e standardizuara kombëtare, nxënësit e zonave rurale në çdo grup socio-ekonomik kanë treguar rezultate më të ulëta sesa nxënësit urban, me hendekun më të madh të rezultateve në nivelin më të lartë socio-ekonomik. Autorët propozuan që kjo diferencë ka të ngjarë t'i atribuohet disavantazheve socio-ekonomike, veçanërisht për shkak të ndryshimeve në madhësinë dhe cilësinë e shkollës, në vend se një efekt i drejtpërdrejtë i mjedisit rural. Në lidhje me varësinë administrative të institucioneve arsimore, Gallegos et al. (2007) raportoi se shkollat publike janë oferta kryesore e arsimit fillor në zonat rurale, sesa shkollat private të subvencionuara. Disa studime kanë zbuluar se nuk ka ndryshime të rëndësishme midis dy sistemeve shkollore për sa i përket menaxhimit administrativ, dhe në shumë raste, ndonjë ndryshim i vogël favorizoi shkollat publike (Castillo et al., 2011)

II.SHQYRTIMI I LITERATURËS

Definimi i fjalës “gjithëpërfshirje”

Për gjithëpërfshirjen ka definime të ndryshme nga autor të ndryshëm, ekzistojnë shume ide dhe përkufizime për gjithëpërfshirjen dhe është e vështirë të analizohen të gjitha

Kuptimi i “gjithëpërfshirjes” nuk është aspak i qartë dhe mbase lehtësisht i turbullon skajet e politikës shoqërore me një retorikë të ndjerë mirë, me të cilën askush nuk mund të kundërshtohet (Armstrong, Armstrong & Spandagou, 2011).

Në terminologjinë shqiptare deri në vitin 2000, janë përdorur termet "shkolla speciale", "klasa speciale", ndërsa nxënësit u etiketuan "nxënës me aftësi të kufizuara në zhvillim". Që nga viti 2000, një terminologji e ndryshme filloi të përdorej, të tilla si "nxënës me aftësi të kufizuara", dhe së fundmi, "nxënës me nevoja të veçanta". Të gjitha këto emërtime përdoren për nxënësit që kanë vështirësi në të nxënë si rezultat i prapambetjes mendore, dëmtimeve të shikimit, dëmtimeve të dëgjimit, vështirësive në komunikim, çrregullimeve emocionale dhe të sjelljes ose vështirësive të tjera specifike të të mësuarit (Zabeli, Perolli-Shehu & Gjellaj, 2020). Konceptimi i dallimeve midis fëmijëve, posaçërisht, ndryshimet që vijnë nga aftësia e kufizuar dhe nevojat e veçanta është një problem i vështirë arsimor (Terzi, 2007). Prandaj, kjo terminologji ka dalluar nxënësit me zhvillim atipik nga nxënësit tipikisht në zhvillim. Ashtu si në vendet e tjera, nxënësit me nevoja të veçanta arsimore dallohen kështu nga nxënësit "e zakonshëm" ose "normal" (Evans, 2007).

Nocioni "gjithëpërfshirje" ka historinë e tij dhe zhvillimin e kuptimit të tij kontekstual. Topping (2012), në analizën e autorëve të tjerë (të tillë si Nind, 2003; Farell & Ainscow, 2002), arrin në përfundimin se “përfshirja nënkupton festimin e larmisë dhe mbështetjen e arritjeve dhe pjesëmarrjes së të gjithë nxënësve që përballen me të mësuarit dhe / ose sjelljen, sfida të çdo lloji, për sa i përket rrethanave socio-ekonomike, origjinës etnike, trashëgimisë kulturore, fesë, trashëgimisë gjuhësore, gjinisë, preferencës seksuale, etj” (Topping, 2012)

Arsimi gjithëpërfshirës i gjen rrënjët e tij filozofike në idetë për të drejtat e njeriut, drejtësinë sociale dhe barazinë. Sipas disa studiuesve, termi gjithëpërfshirje në përgjithësi nënkupton

përfundimin e të gjithë vendosjeve të veçanta të arsimit special për të gjithë nxënësit dhe lëvizjen e nxënësve në vendosjen me kohë të plotë në arsimin e përgjithshëm me mbështetjen e duhur të arsimit special brenda asaj klase (Holmberg & Jeyaprabhan, 2016)

Arsimi gjithëpërfshirës përfshin përqafimin e diversitetit njerëzor dhe mirëpritjen e të gjithë fëmijëve dhe të rriturve si anëtarë të barabartë të një komuniteti arsimor. Kjo përfshin vlerësimin dhe mbështetjen e pjesëmarrjes së plotë të të gjithë njerëzve së bashku në mjediset kryesore të arsimit. Arsimi gjithëpërfshirës kërkon njohjen dhe përkrahjen e të drejtave të të gjithë fëmijëve dhe të rriturve dhe të kuptuarit e diversitetit njerëzor si një burim i pasur dhe një pjesë e përditshme e të gjitha mjediseve njerëzore dhe ndërveprimeve. Arsimi gjithëpërfshirës është një qasje ndaj arsimit pa besime, qëndrime dhe praktika diskriminuese, duke përfshirë pa aftësi. Arsimi gjithëpërfshirës kërkon vënien në veprim të vlerave gjithëpërfshirëse për të siguruar që të gjithë fëmijët dhe të rriturit të përkasin, marrin pjesë dhe lulëzojnë (Cologon, 2015).

Ainscow etj. (2006) dallojnë dy lloje të përkufizimeve. Sipas tyre ‘një përkufizim përshkrues i raporteve të përfshirjes mbi mënyrat e ndryshme që përdoret“ gjithëpërfshirja ”në praktikë, ndërsa një përkufizim parashkollor tregon mënyrën se si synojmë ta përdorim konceptin dhe do të dëshironim që ai të përdorej nga të tjerët”. Ky dallim nuk është plotësisht i qartë pasi mënyra se si gjithëpërfshirja përdoret në praktikë nuk është e pavarur nga mënyra se si, për shembull, përkufizimet e politikave përshkruajnë gjithëpërfshirjen (Armstrong, Armstrong & Spandagou, 2011).

Më e dobishme për diskutimin tonë mund të jetë një dallim tjetër që Ainscow dhe të tjerët bëjnë midis përkufizimeve “të ngushta” dhe “të gjera” të përfshirjes. Përkufizimet e ngushta të përfshirjes i referohen promovimit të përfshirjes së një grupi specifik nxënësish, kryesisht, por jo ekskluzivisht, nxënës me aftësi të kufizuara dhe / ose nxënës me nevoja të veçanta të arsimit në arsimin “e zakonshëm” ose “e rregullt”. Përkufizimet “e gjera” të gjithëpërfshirjes, nga ana tjetër, nuk përqendrohen në grupe specifike të nxënësve, por më shumë në diversitetin dhe mënyrën se si shkollat i përgjigjen larmisë së të gjithë nxënësve (dhe madje edhe çdo anëtar tjetër të komunitetit shkollor (Ainscow, 2006).

Arsimi gjithëpërfshirës zgjeron konceptin e përfshirjes nga thjesht përfshirja e nxënësve me nevoja të veçanta në klasën e arsimit të përgjithshëm deri te të menduarit për të gjithë nxënësit në klasë që nga fillimi, në fazën e planifikimit. Kjo qasje pyet se kush përfshihet ose përjashtohet përmes përvojave të të nxënësve të ofruara në klasë, kush përjeton pengesa për të mësuar dhe kush jo. Pedagogjia gjithëpërfshirëse përqendron pyetjet e praktikës se si mësuesit mund të punojnë për të qenë më gjithëpërfshirës në përgjithësi - nga nxënësi që vonohet gjithmonë, tek nxënësi që lexon shumë ngadalë ose shumë shpejt, tek nxënësi që mëson anglisht akademike, tek nxënësi që përpiqet të bëjë lidhjet midis koncepteve, ndër të tjera (Young, Herring & Morriso, 2017).

Përkufizimet e gjithëpërfshirjes janë zhvendosur në kohët e fundit nga ato që përqendrohen në gatishmërinë për asimilim në një klasë të përgjithshme (integrimi) dhe ato që përqendrohen në integrimin ose vendosjen e klasave të përgjithshme me udhëzime në gjuhën angleze dhe akomodimet për aftësinë e kufizuar (Cook, Klein, & Tessier, 2008), tek ata që përfshijnë diferencimin kurrikular dhe pedagogjik për të mbështetur ndjenjën e përkatësisë së fëmijëve (Gillies & Carrington, 2004). Disa diskutime të gjithëpërfshirjes ende nënkuptojnë integrimin ose integrimin, ose gjithëpërfshirjen ndarjen në klasa speciale (Jones, 2005). Kuptimet e ndryshme të përfshirjes pasqyrojnë ndryshimin e të menduarit për larminë tek fëmijët (Graham, 2007).

Në terma praktikë, arsimi gjithëpërfshirës kërkon të rrisë aksesin, praninë, pjesëmarrjen dhe suksesin për të gjithë nxënësit në arsim (Booth & Ainscow, 2016). Zbatimi i tij aspirohet gjithashtu nga Edukimi për të Gjithë dhe Qëllimet e Zhvillimit të Qëndrueshëm për të siguruar arsim gjithëpërfshirës dhe cilësor për të gjithë dhe promovimin e të mësuarit gjatë gjithë jetës (SDG4), veçanërisht individët dhe grupet e popullsisë më të prekshme (UNESCO, 2017).

Dokumentet e MASHT-it që sigurojnë arsimin gjithëpërfshirës

Në vijim është dhënë vlerësimi që u bëhet dokumenteve më të rëndësishme politike dhe ligjore në vendin tonë që mbështet arsimimin e fëmijëve me nevoja të veçanta në kushte të arsimit gjithëpërfshirës. Në këto dokumente janë përzgjedhur nenet që theksojnë të drejtën për arsim të fëmijëve me nevoja të veçanta, si dhe detyrimet që ka shteti dhe strukturat përgjegjëse për të marrë masat për zbatimin e saj.

a. Kushtetuta e Republikës së Kosovës, në nenin 47 të saj sanksionon të drejtën e barabartë të të gjithë shtetasve për t'u arsimuar, si dhe në nenin 50 të drejtën për edukimin e specializuar dhe integrimin në shoqëri të të paaftëve. (Neni 47 dhe 50 i Kushtetutës së Republikës së Kosovës)

b. Strategjia Kombëtare e Arsimit 2005-2014 (MASHT) përfshin në mënyrë të përgjithshme parimin e barazisë dhe aksesit në arsimim, pa dhënë specifikime për personat me nevoja të veçanta.

c. Strategjia Kombëtare e Arsimit Parauniversitar 2009-2013 përcakton masat për rritjen e aksesit dhe të shanseve të barabarta për arsimimin edhe për nxënësit me nevoja të veçanta. Kjo është e shprehur në kapitullin nr.3: Politikat për përparësitë strategjike/ Rritja e aksesit në të gjitha nivelet e arsimit parauniversitar dhënë në kapitullin nr.6: Objektivat strategjike të arsimit profesional/ rrugët e realizimit të objektivave (Strategjia Kombëtare e Arsimit Parauniversitar, 2009-2013).

d. Strategjia Kombëtare e Personave me Nevoja të Veçanta është dokumenti kryesor politik i shtetit dhe i qeverisë kosovare për personat me nevoja të veçanta. Në këtë dokument prezantohen synimet kryesore të qeverisë dhe të aktorëve të tjerë të interesuar, krahas fushave të tjera edhe në fushën e arsimit-punësimit dhe të formimit profesional për personat me nevoja të veçanta, të përcaktuara në objektivat III dhe IV të saj dhe në fushën 3 të planit të veprimit. (Strategjia Kombëtare e Arsimit Parauniversitar, 2009-2013)

e. Ligji “Për Arsimin dhe Formimin Profesional në Republikën e Kosovës shpreh dhe mbron të drejtën e qytetarëve për arsim dhe formim profesional pavarësisht statusit social apo gjendjes shëndetësore të tyre, në nenet 5, 7 dhe 15. (Ligji “Për Arsimin dhe Formimin Profesional në Republikën e Kosovës, 2011)

f. Ligji për Arsimin Parauniversitar-Dispozitat Normative të Arsimit, neni 65-nxit procesin e një arsimit integruar për nxënësit me nevoja të veçanta, por duke u fokusuar kryesisht në arsimin special. Legjislacioni ka parashikuar në disa prej neneve të normativës kryesore vëmendjen që duhet t'i kushtojë shteti Kosovar personave me nevoja të veçanta, bazuar në kategorinë e nevojës së veçantë, për ushtrimin e të drejtës për arsimim, në të gjitha nivelet, përfshirë edhe sistemin universitar. (Ligji “Për Arsimin dhe Formimin Profesional në Republikën e Kosovës, 2011)

Siç edhe u evidentua nga renditja e mësipërme e akteve ligjore dhe politike, ky kuadër formalisht është i plotë për të garantuar të drejtën për arsim edhe për fëmijët dhe të rinjtë me nevoja të veçanta.

Ligji mbi arsimin parauniversitar 2011

Gjithëpërfshirja si koncept e përshkon tërë ligjin, i cili është i bazuar në deklaratën e Salamankës mbi gjithëpërfshirjen dhe Konventën për të drejtat e njeriut. Po ashtu, ligji përmban nene të veçanta të cilat rregullojnë arsimin e fëmijëve/nxënësve me nevoja të veçanta. Ligji i ri krijon bazën e mjaftueshme ligjore që sistemi arsimor në Kosovë të jetë gjithëpërfshirës.

Korniza e kurrikulumit të Kosovës

Një nga parimet kryesore mbi të cilat është ndërtuar Korniza e kurrikulumit të Kosovës është gjithëpërfshirja. Korniza e Kurrikulumit është në linjë me Arsimin për të Gjithë dhe Qëllimet Zhvillimore të Mileniumit duke synuar të ofrojë qasje të barabartë në arsim cilësor të gjithë nxënësve, pa marrë parasysh gjininë, aftësinë e kufizuar, etnicitetin, moshën, statusin ekonomik dhe shoqëror, ngjyrën e lëkurës, kulturën, gjuhën dhe besimet”. Njësia e arsimit special është pjesë e këtij procesi.

Plani Strategjik për Arsimin e Kosovës 2011 -2016 (PSAK)

Plani Strategjik për Arsimin e Kosovës 2011 -2016 (PSAK) është një plan pesëvjeçar që lidh arsimin gjatë gjithë jetës me përfshirjen në arsim dhe një model për arritjet e të gjithë nxënësve, si dhe ofron mundësi të barabarta në arsimim cilësor për të gjithë. Në këtë plan strategjik arsimit i fëmijëve me nevoja të veçanta i referohet Planit strategjik për gjithëpërfshirjen e fëmijëve me nevoja të veçanta në arsimin para universitar 2010-2015, dokument ky i cili është hartuar në vitin 2010.

Plani strategjik për gjithëpërfshirjen e fëmijëve me nevoja të veçanta në arsimin parauniversitar 2010-2015

Ky plan strategjik veprimi përcakton në mënyrë të strukturuar dhe të integruar se si i duhet qasur dhe se si duhet të trajtohet çështja e procesit të gjithëpërfshirjes, por në aspektin e saj më praktik dhe funksional. Vizioni i kësaj strategjie është “Për një sistem arsimor cilësor për të gjithë fëmijët, duke marrë parasysh dhe respektuar nevojat individuale, interesat dhe mundësitë e secilit fëmijë”. MASHT i referohet këtij plani strategjik për arsimin e fëmijëve me nevoja të veçanta (MASHT, 2014).

Përfitimi i nxënësve nga gjithëpërfshirja

Pjesëmarrja dhe përkatësia janë të rëndësishme për vetëvlerësimin, dhe ato forcojnë solidaritetin në grup për të gjithë nxënësit (Asp-Onsjö, 2010). Aktivitetet gjithëpërfshirëse në kontekstet shoqërore janë domethënëse në mënyrë që nxënësit të ndiejnë një ndjenjë të përkatësisë (Karlsudd, 2017). Që nxënësit marrin pjesë në mënyrë aktive në planifikim është gjithashtu diçka që shfaqet në hulumtimet e mëparshme. Instruktorët që janë të vëmendshëm ndaj interesave të nxënësve mund të gjejnë një fushë interesante pune në mënyrë që të ketë zhvillim të njohurive për të gjithë (Hattie, 2009; Bråten, 2011). Mësuesit përballen me sfidën që të gjithë fëmijët të marrin pjesë në aktivitete të përbashkëta, në të njëjtën kohë pasi ata duhet të sfidojnë secilin nxënës bazuar në kushtet dhe nevojat e tij individuale (Nilholm, 2005).

Shkollat gjithëpërfshirëse

Të gjithë prindërit dëshirojnë që fëmijët e tyre të ndjehen të sigurt dhe të aftë kur hyjnë në shkollë, megjithatë nuk ka asnjë mënyrë për t’i siguruar se do të jetë kështu. Kjo vlen pavarësisht nëse një fëmijë ka një nevojë të veçantë apo jo, shqetësimet sigurisht rriten për fëmijët me nevoja të veçanta arsimore (Atta, Shah & Khan, 2009).

Shkollat gjithëpërfshirëse promovojnë dhe sigurojnë edukim dhe arsimim për të gjithë fëmijët pa marrë parasysh kushtet e tyre fizike, intelektuale, shoqërore, emocionale dhe gjuhësore. Gjithëpërfshirja është proces i cili nuk mund të arrihet brenda një kohe të shkurtër. Kjo ka si synim ndryshimin e vazhdueshëm të sistemit arsimor, të shkollës por edhe të vet mësimdhënësit për ta bërë atë më fleksibil, më të përshtatshëm për t'ju përgjigjur nevojave dhe larmisë së nxënësve. Synimi është që shkolla të jete një vend ku çdo fëmijë apo nxënës të ketë mundësi të shpalosë vlerat individuale, të ndjehet i pranuar dhe i vlerësuar dhe të përfitojë maksimalisht nga procesi mësimor (MASHT, 2014).

E rëndësishme në procesin e gjithëpërfshirjes shihet, kultura e shkollës. Ajo ka të bëjë me “mënyrën se si janë bërë gjërat” në një vend të caktuar. Me fjalë të tjera, kultura përbëhet nga norma, pritshmëri, zakone të një mjedisi të caktuar. Nëse kultura e një shkolle është e hapur, e pranueshme dhe e përkujdesur, është e mundur edhe gjithëpërfshirja. Në rast të kundërt, kur shkolla është me kulturë konkurruese, individualiste dhe autoritare, mësuesit e kanë të vështirë të ngrenë shkollën gjithëpërfshirëse. (Louis J-M & Ramond F (2006)

Shkollë gjithëpërfshirëse, do të thotë një institucion edukimi nga fillojnë vlerat nga humanizmi dhe rriten drejt atyre më të larta kombëtare dhe universale - një institucion që të udhëhiqet prej:

VIZIONIT- Një model edukimi ku të gjithë fëmijët arrijnë potencialin e tyre të të nxënit dhe në të cilin vendimet bazohen te nevojat individuale të nxënësve.

NJOHJES- Edukimi gjithëpërfshirës është një filozofi dhe praktikë pedagogjike, e cila lejon çdo nxënës, të ndjehet i respektuar, i sigurt, i mbrojtur deri në atë masë, sa të zhvillojë plotësisht potencialin e vet. Është i bazuar në një sistem vlerash dhe besimesh të përqëndruara në interesin më të lartë të nxënësit, prej të cilit përftohet përkatësi, pjesëmarrje aktive, përvojë e plotë shkollore dhe ndërveprime pozitive me bashkëmoshatarët dhe të tjerët në komunitet

PARIMEVE- Të gjithë nxënësit respektohen si individë. Gjatë gjithë kohës punohet për të njohur pikat e tyre të forta, aftësitë dhe nevojat e ndryshme në të nxënë, të cilat përbëjnë themelin për të identifikuar, kuptuar dhe përshtatur marrëdhënien. Të gjithë nxënësit kanë të drejtën të mësojnë

në një mjedis pozitiv të nxëni. Vlerësimi i arritjeve të çdo nxënësi është i ndryshëm, unik, i përshtatshëm, i papërsëritshëm, i mjaftueshëm për të ndërtuar më tej mësimdhënien. Aftësitë, qëndrimet dhe njohuritë e nevojshme për një të nxënë të suksesshëm të të gjithë nxënësve, janë detyrim i gjithë personelit që punon me nxënësit, përmes zhvillimit të vazhdueshëm profesional dhe arritjes së standardeve profesionale Partneriteti i shkollës me familjen, komunitetin, perceptohet si investim në marrëdhënien me fëmijët.

PËRSHTATJES- Përshtatja nënkupton ndryshimin e kushteve të të nxënit për të plotësuar nevojat e nxënësve, më tepër se sa përpjekje e nxënësve për t'iu përshtatur nevojave të sistemit.

TRANSPARENCËS- Praktikave të gjithëpërfshirjes në shkollë janë sinonim i praktikave të suksesshme po në shkollë. Për këtë arsye, duhet të përcaktohen qartë tregues për të matur këto praktika të suksesshme e gjithëpërfshirëse si rrjedhojë, të cilët mund të përdoren për përmirësimin e mëtejshëm të procesit e rezultatet e të cilave t'u bëhen të njohura të gjithë partnerëve të shkollës, në mënyrë parësore familjes.

Roli i drejtorit në shkollën gjithëpërfshirëse

Një nga sfidat më të rëndësishme në arsim është krijimi dhe edukimi i mjediseve gjithëpërfshirëse që mbështesin të mësuarit për të gjithë nxënësit (Garrison-Wade, Sobel & Fulmer, 2007). Drejtori i shkollës duhet të ketë njohuri dhe aftësi për të avokuar për vendosjen e duhur dhe shërbimet e të gjithë nxënësve të regjistruar në shkollat e tyre siç përcaktohet nga legjislati federal dhe shtetëror (Roberts & Guerra, 2017).

Sot, roli i drejtorit ka evoluar për të përfshirë përgjegjësi më komplekse dhe kërkuese (Brown, 2006). Ky evolucion kërkon që drejtorët e sotëm të jenë udhëheqës të personelit, nxënës, qeveri dhe marrëdhënie me publikun, financa, udhëzime, performanca akademike, planifikim kulturor dhe strategjik. (Lynch, 2012)

Progresi adekuat vjetor, një sistem vlerësimi i bazuar në aftësinë e nxënësve në performancën e vlerësimit të standardizuar (Collins, 2005), diktoi që performanca e punës së

drejtorit të mbështetëj në performancën e të gjithë nxënësve, përfshirë nxënësit me nevoja të veçanta.

Tradicionalisht, drejtori mori përgjegjësinë për nxënësit e arsimit të përgjithshëm dhe drejtori i arsimit special mori përgjegjësinë për nxënësit me aftësi të kufizuara. Si pjesë e rolit bashkëkohor si udhëheqës udhëzues, drejtori tani menaxhon çështje të arsimit special të menaxhuara më parë nga drejtori i arsimit special të sistemit shkollor (Boscardin, 2005).

Lëvizja për të edukuar të gjithë nxënësit, përfshirë nxënësit me nevoja të veçanta, brenda klasave të arsimit të përgjithshëm kërkon një transformim nga sistemet tradicionalisht të ndara të arsimit të përgjithshëm dhe special në shkolla gjithëpërfshirëse të përqendruara në plotësimin e nevojave të të gjithë nxënësve brenda klasave të arsimit të përgjithshëm përmes udhëzimeve me cilësi të lartë dhe ekipit bashkëpunues punë (Hoppey & McLeskey, 2014). Është rënë dakord gjerësisht se roli i drejtorit të shkollës është kryesor në lehtësimin dhe mbajtjen e praktikave gjithëpërfshirëse (Billingsley & McLeskey, 2014)

Roli i drejtorit të sotëm përfshin shumë më tepër sesa të jesh disiplinor dhe shefi i mësuesve. Roli i drejtorit si udhëheqës udhëzues është vendimtar për performancën akademike të të gjithë nxënësve, veçanërisht nxënësve me nevoja të veçanta. Sidoqoftë, drejtorët janë të paaftë për të menaxhuar programe të arsimit special sepse u mungon njohuria themelore në lidhje me politikën e arsimit special dhe karakteristikat e të nxënësve me nevoja të veçanta. Prandaj, është e domosdoshme që programet kryesore të përgatitjes të ristrukturojnë qasjen tradicionale të përgatitjes kryesore të përqendruar në bazat teorike të drejtorit për një qasje funksionale të përqendruar në rolin e udhëheqësit udhëzues (Lynch, 2012).

Drejtorët gjithashtu ofrojnë udhëheqje në vlerësimin e ofrimit të shërbimeve aktuale, personelit dhe shpërndarjen e burimeve, dhe rikonfigurimin e personelit dhe mbështetjeve sipas nevojës (Causton & Theoharis, 2014). Për më tepër, një komponent themelor i përfshirjes së suksesshme është ndërtimi i kapacitetit të mësuesve për të përmbushur gamën e nevojave të nxënësve brenda klasave të ndryshme (Hoppey & McLeskey, 2014). Drejtorët punojnë me stafin për të (a) identifikuar nevojat dhe preferencat e zhvillimit profesional; (b) lehtësojnë dhe aksesojnë mundësitë e zhvillimit profesional të përqendruar te mësuesit; dhe (c) krijojnë orare dhe struktura

shkollore për të mundësuar mësuesit të punojnë së bashku për të planifikuar, zbatuar dhe vlerësuar praktika përfshirëse (Hoppey & McLeskey, 2013). Më në fund, drejtorët kanë një rol qendror në monitorimin, vlerësimin, festimin dhe rishikimin e praktikave dhe burimeve sipas nevojës (Billingsley & McLeskey, 2014).

Qëndrimet e drejtorëve për gjithëpërfshirjen

Drejtorët e shkollave kanë përgjegjësi për vendosjen e drejtimit, mbikëqyrjen e programeve mësimore, avancimin e përmirësimeve, rritjen e arritjeve të nxënësve në shkollë dhe sigurimin e respektimit të legjislacionit (Son & Xin, 2019). Suksesi i shkollës bazohet kryesisht në udhëheqjen shkollore të programeve akademike dhe duhet të krijohet një klimë bashkëpunuese shkollore për të përmirësuar programet mësimore në praktikë (Frick, Faircloth, & Little, 2013).

Kur gjithnjë e më shumë nxënës me nevoja të veçanta vendosen në klasat e arsimit të përgjithshëm për gjithëpërfshirje, rolet e drejtorëve të shkollave mund të ndryshohen dhe përgjegjësitë e tyre mund të përcaktohen përsëri. Drejtorët, ndërsa vazhdojnë të mbikëqyrin arsimin e përgjithshëm, gjithashtu duhet të sigurojnë një udhëheqje efektive për arsimin special për të rritur mësimdhënien dhe të mësuarit e nxënësve me nevoja të veçanta. Sidoqoftë, është zbuluar se drejtorët kanë pak njohuri dhe kuptim të disa çështjeve të rëndësishme që kanë të bëjnë me arsimin gjithëpërfshirës, të tilla si: vetëvendosja, vlerësimi funksional i sjelljes dhe mësimet e hartuara në mënyrë universale" (Wakeman, Browder, Flowers, & Ahigrim-Delzell, 2006).

Qëndrimet e drejtorëve fillorë dhe të mesëm ndaj përfshirjes ndikohen nga faktorë të tillë si njohja e ligjit të arsimit special, dhe për disa, përvoja e viteve si mësues i arsimit special, i cili nga ana tjetër mund të ndikojë drejtpërdrejt në vendimet programore dhe të vendosjes (Hack, 2014). Hulumtimet e mëparshme kanë sugjeruar që qëndrimet e drejtorëve fillorë dhe sekondarë janë përgjithësisht të favorshme ndaj gjithëpërfshirjes, megjithatë, vendimet e vendosjes ndryshojnë bazuar në përvojën dhe ekspozimin ndaj nxënësve me nevoja të veçanta (Weller, 2012). Qëndrimet dhe besimet e drejtorëve janë komponentë kritikë që ndikojnë në perceptimin e tyre të arsimit special dhe punës me nxënës me nevoja të veçanta (Hack, 2014). Si rezultat, hulumtimi ka treguar që stilet dhe qëndrimet e udhëheqjes së drejtorëve ndikojnë drejtpërdrejt dhe

indirekt në suksesin e shumë vendimeve udhëzuese dhe programore që drejtorët marrin rregullisht dhe kështu mund të çojnë në suksesin ose dështimin e programeve përfshirëse në shkollat e tyre (McLaughlin, 2009).

Për shkak se drejtuesit janë individë kryesorë në zbatimin e politikave dhe programeve të ndërtimit, qëndrimet e tyre mund të ndikojnë në drejtimin dhe suksesin e praktikave gjithëpërfshirëse (Seltzer, 2011). Qëndrimet e drejtorëve jo vetëm që ndikojnë në rezultatet e programeve që mbikëqyrin, qëndrimet e tyre mund të ndikojnë edhe në qëndrimet e shkollës, stafit dhe nxënësve (Santoli, 2008). Lynch (2012) arriti në përfundimin "se krijimi i një mjedisi mbështetës të nxënësve me nevoja të veçanta kërkon njohuri të arsimit special, karakteristikat e nxënësit dhe një kuptim funksional të arsimit special". Kërkimet kanë treguar se qëndrimet e drejtorëve ishin më pozitive ndaj përfshirjes pasi numri i kredive të arsimit special që një drejtor fitoi u rrit (Farris, 2011; Lindsey, 2009) gjithashtu raportuan se drejtorët me gradë më të lartë dhe përvojë më profesionale zakonisht kishin një kuptim më të qëndrueshëm të ligjeve të arsimit special. Për më tepër, për të filluar zbatimin efektiv të programeve gjithëpërfshirëse në shkollat e tyre, drejtorët duhet të mbajnë një qëndrim që reflekton ligjet e arsimit special (Ramirez, 2006). Studimet demonstrojnë indiferencën e qëndrimeve të drejtorëve në lidhje me mënyrën se si vendosen nxënësit me nevoja të veçanta në klasa. Për më tepër, studiuesit e studimit konfirmuan se qëndrimet e drejtorëve ndikojnë në mënyrën se si anëtarët e stafit të tyre, veçanërisht mësuesit, perceptojnë gjithëpërfshirjen. Balyer (2012) deklaroi se lidhshipi efektiv transformues i motivon mësuesit të shkojnë përtej asaj që pritet të bëjnë në klasat e tyre.

Një nga studimet themelore mbi qëndrimet e drejtorëve ndaj përfshirjes ishte studimi i Praisner (2003), i cili shqyrtoi se si drejtorët fillorë i perceptonin dhe i vendosnin nxënësit me nevoja të veçanta. Sipas këtij studimi, 80% e drejtorëve të anketuar ishin të pasigurt për ndjenjat e tyre ndaj përfshirjes së nxënësve me nevoja të veçanta në klasën e arsimit të përgjithshëm. Në një studim tjetër, Horrocks, White dhe Roberts (2008) ekzaminuan marrëdhëniet midis qëndrimeve të drejtorëve ndaj përfshirjes dhe rekomandimeve të vendosjes për nxënësit me autizëm në shkollat publike të Pensilvanisë. Në këtë studim u vu në pah se gjinia, niveli i shkollës dhe trajnimi zyrtar nuk ishin të lidhura në mënyrë të konsiderueshme me qëndrimet e drejtorëve ndaj përfshirjes. Irvine, Lupart, Loreman dhe McGhie-Richmond (2010) kryen një studim me metoda të përziera

për të ekzaminuar qëndrimet e qëndrimeve të drejtorëve të shkollave kanadeze ndaj gjithëpërfshirjes së nxënësve me nevoja të veçanta. Rezultatet treguan se drejtorët kishin një qëndrim pozitiv ndaj gjithëpërfshirjes. Graham dhe Spandagou (2011) kryen një studim cilësor me trembëdhjetë drejtorë në Uellsin Jugor. Pjesëmarrësve iu dhanë intervista të hapura që zgjatën nga 60-150 minuta. Studiuesit zbuluan se qëndrimet e drejtorëve ndaj gjithëpërfshirjes vareshin nga interpretimi i tyre i kuptimit të gjithëpërfshirjes. Disa nga drejtorët në studim nuk kishin një kuptim aktual të termit dhe ishin më të interesuar për të gjetur fonde për mbështetje shtesë të nxënësve me nevoja të veçanta. Disa drejtorë ishin gjithashtu të shqetësuar për minimizimin e përçarjeve që mund të shkaktohen nga nxënës me nevoja të veçanta më të rënda. Ball dhe Green (2014) zhvilluan një studim përshkrues në Tenesi për të shqyrtuar perceptimet e drejtuesve të shkollës drejt përfshirjes së nxënësve me nevoja të veçanta. Rezultatet treguan se drejtorët kishin qëndrime paksa negative ndaj gjithëpërfshirjes së nxënësve në mjedisin e arsimit të përgjithshëm. Kishte një korrelacion negativ midis trajnimit dhe përvojës dhe qëndrimeve të drejtorëve.

III.METODOLOGJIA E HULUMTIMIT

Qëllimi i hulumtimit

Ky hulumtim ka për qëllim që të analizojë qëndrimet e drejtorëve të shkollave për gjithëpërfshirjen e nxënësve, gjithashtu ka për qëllim që të gjej nëse ka dallime në qëndrime për gjithëpërfshirje të nxënësve, varësisht prej përvojës që ata kanë në punën që ata bëjnë, si dhe të shohim se a dallojnë qëndrimet e drejtorëve rreth gjithëpërfshirjes varësisht nga mjediset rurale apo urbane që gjenden shkollat që ata drejtojnë.

Pyetja e hulumtimit

1. Cilat janë qëndrimet e drejtorëve për gjithëpërfshirjen në shkolla?
2. Sa dallohen qëndrimet rreth gjithëpërfshirjes që drejtorët e shkollave kanë, varësisht nga përvoja e tyre?
3. Sa ndikon lloji i mjedisit në të cilën gjendet shkolla (rurale apo urbane), në qëndrimet e drejtorëve sa i përket gjithëpërfshirjes?

Hipoteza e hulumtimit

- Drejtorët e shkollave kanë qëndrime pozitive sa i përket gjithëpërfshirjes së nxënësve në shkolla.
- Drejtorët që kanë përvojë më të madhe kanë qëndrime negative për gjithëpërfshirjen dhe anasjelltas.
- Lloji i mjedisit (rural apo urban) ndikon në qëndrimet e drejtorëve për gjithëpërfshirjen, në masë të madhe.

Mostra

Përzgjedhja e mostrës është bërë në mënyrë të qëllimshme. Në këtë hulumtim kanë marrë pjesë 100 drejtorë të shkollave të ndryshme nga komuna e Prishtinës, Podujevës, Lipjanit, Gjakovës, Mitrovicës, Skënderajt dhe Drenasit. Prej tyre 64 drejtorë i takonin shkollave rurale ndërsa 36 drejtorë i takonin shkollave urbane.

Metodat, teknikat dhe instrumentet e hulumtimit

Për këtë hulumtim si instrument për mbledhjen e të dhënave është përdorur pyetëtori i cili është bazuar në pyetëtorët e tre hulumtimeve të bëra më parë (Smith, Ch (2011), Tamayo, M & Rebolledo, J & Besoain-Saldaña, A (2017) si dhe Irvine, A & Lupart, J & Loreman, T & McGhie-Richmond, D (2010)). Pyetëtorët janë modifikuar në mënyrë që të krijohet një pyetësor i vetëm që i përshtatet këtij hulumtmi. Ky pyetësor i ka 20 pyetje, ku në mesin e tyre 5 janë pyetje demografike si dhe 15 pyetje të tjera të cilat janë ranguar nga nuk pajtohem aspak deri në pajtohem plotësisht, me të cilat kemi marrur përgjigjet të cilat na janë nevojitur për hulumtim. Në fund të pyetëtorit u është lënë hapësirë në mënyrë që pjesëmarrësit të shtojnë ndonjë preokupim të tyre ose diqka tjetër.

Dinamika e hulumtimit

Hulumtimi është kryer në kohë pandemie, andaj varësisht nga kushtet është bërë edhe shpërndarja e pyetëtorit: online ose fizike. Për komunikimet online është përdorur posta elektronike, ku janë marrë e-mail adresat e drejtorëve të shkollave nga webfaqja e komunave.

Në fillim është marrë leja nga drejtoria e arsimit të komunave përkatëse e pastaj u është dërguar pyetëtori së bashku me leje të komunës drejtorëve të shkollave. Drejtorët e shkollave kanë qenë shumë bashkëpunues dhe të gatshëm ta plotësojnë pyetëtorin me përjashtim të disa rasteve. Hulumtimi është kryer në periudhë një mujore.

Konsiderata etike

Të dhënat janë mbledhur pa asnjë detyrim drejtuar pjesëmarrësve, duke iu garantuar që të dhënat do të jenë konfidenciale, do të përdoren vetëm për hulumtim dhe të tilla do të shkatërrohen kur analiza e tyre të ketë përfunduar.

Analiza e të dhënave

Analiza sasiore e të dhënave është bërë përmes Programit Statistikore për Studimet Sociale (SPSS), i cili është i përshtatshëm dhe praktik për përpunimin dhe interpretimin e rezultateve. Me të janë bërë ndërlidhjet e nevojshme dhe analiza e krostabulimit në mënyrë që të marrim përgjigje në pyetjet ndihmëse hulumtuese. Më poshtë janë paraqitur përgjigjet e pjesëmarrësve në formë grafike.

IV.ANALIZA E TË DHËNAVE DHE REZULTATET

Të dhënat demografike të pjesëmarrësve

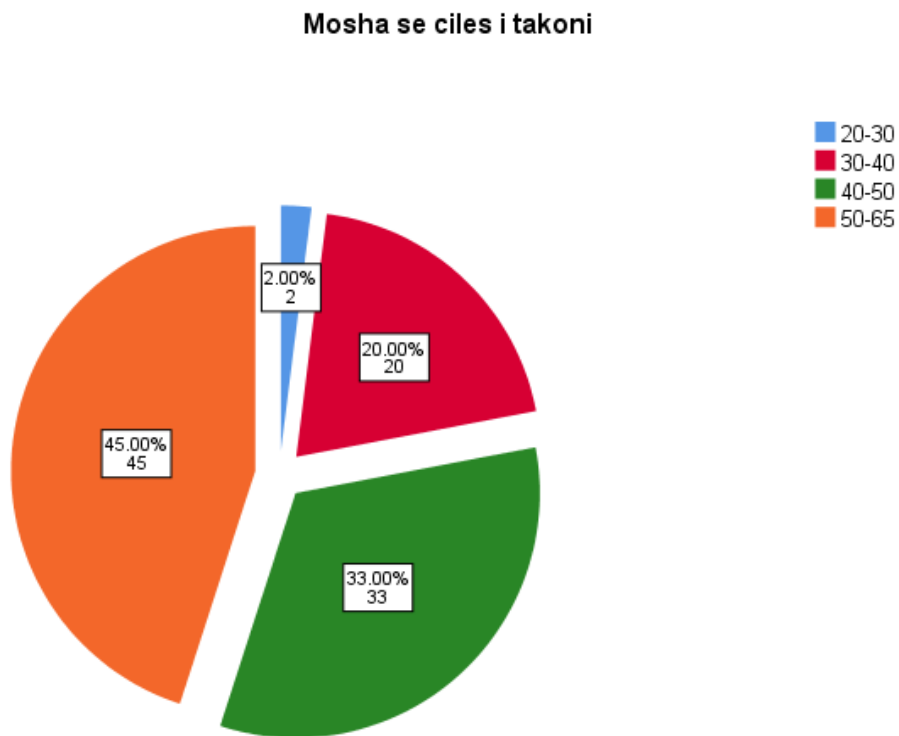

Figura 1: Të dhënat për moshën e pjesëmarrësve

Nga gjithsej 100 pjesëmarrës në hulumtim 45% e tyre i takonin moshës 50 deri 65 vjet, 33% i takonin moshës 40 deri 50 vjet, 20% i takonin moshës 30 deri 40 vjet dhe vetëm 2% i takonin moshës 20 deri 30 vjet. Sipas rezultateve të marra shihet që numri më i madh i drejtorëve i takon moshës më të vjetër, por që nuk mungojnë edhe drejtorë që kanë moshë më të re.

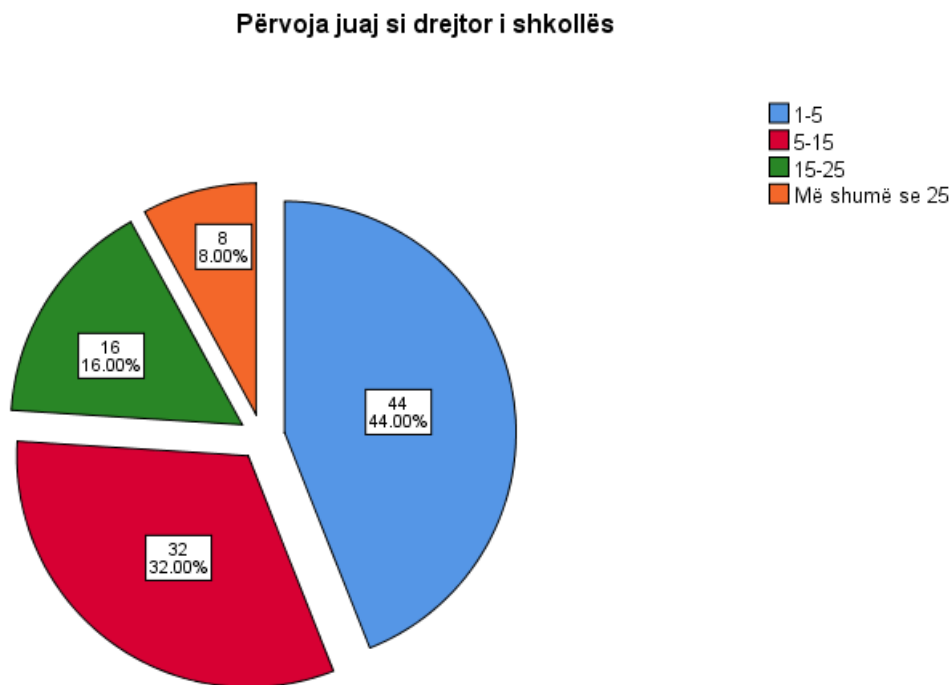

Figura 2: Të dhënat për përvojën e punës si drejtor

Në pyetjen rreth përvojës që pjesëmarrësit kanë në pozitën e drejtorit të shkollës, 44% e tyre u përgjigjën që kanë përvojë pune 1 deri në 5 vjet, 32% e tyre 5 deri në 15 vjet, 16% e tyre 15 deri në 25 vjet dhe 8% e tyre më shumë se 25 vjet. Nga kjo shohim që edhe pse ka numri më i madh i drejtorëve pjesëmarrës i takon moshës më të vjetër, përvoja e tyre si drejtor i shkollës është më e vogël.

Mjedisi në të cilin ndodhet shkolla që ju punoni

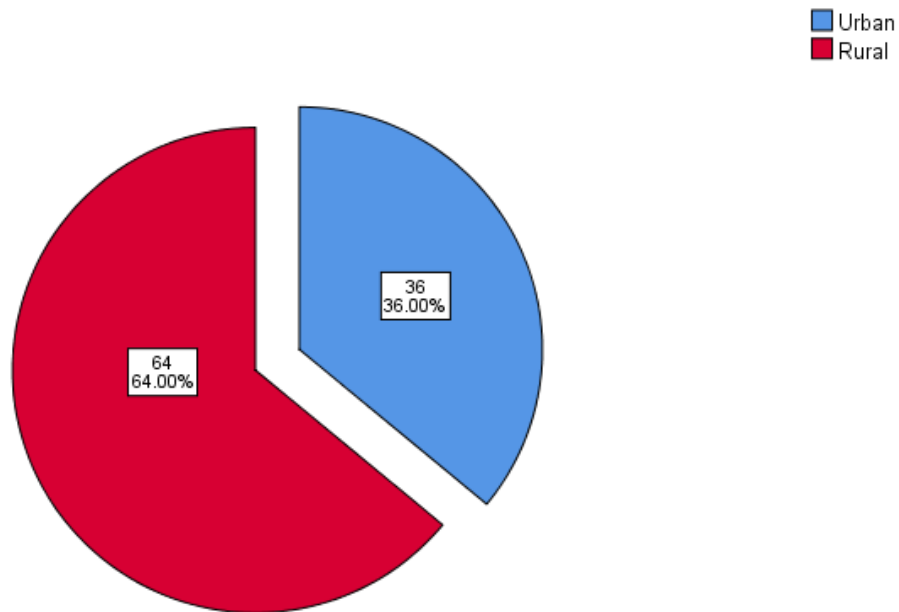

Figura 3: Të dhënat për llojin e mjedisit që drejtorët punojnë

Pjesëmarrësit në hulumtim të ndarë sipas mjedisit ku gjendet shkolla ku ata punojnë janë me këtë përqindje: 64% i takojnë mjedisit rural ndërsa 36% i takojnë mjedisit urban.

Numri i nxënësve në shkollën që ju drejtoni

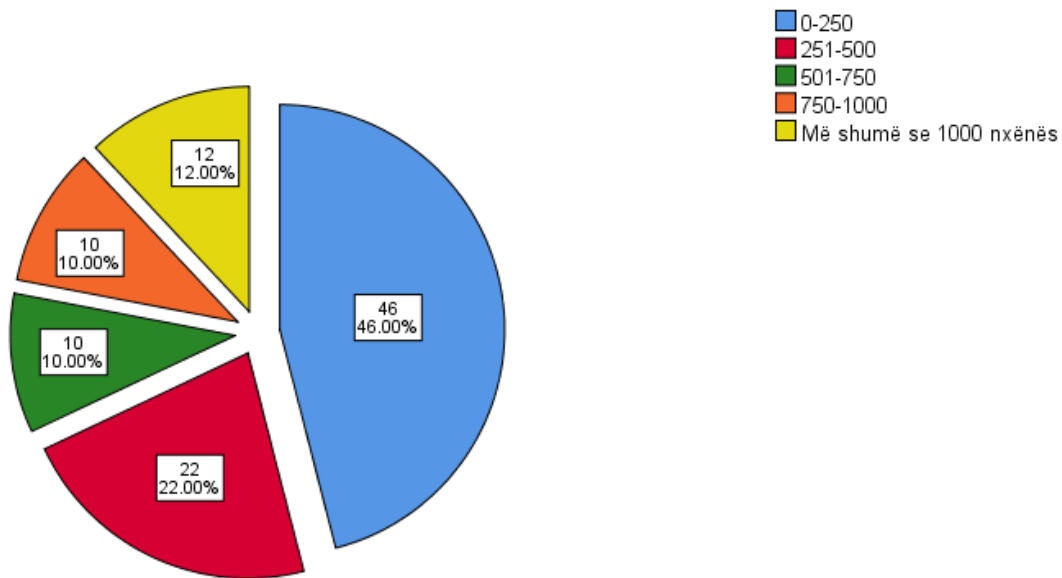

Figura 4: Të dhënat për numrin e nxënësve në shkolla

Sa i përket numrit të nxënësve që gjenden nëpër shkollat ku pjesëmarrësit punojnë përgjigjet e tyre ishin këto: 46% e pjesëmarrësve u përgjigjën që në shkollat e tyre janë 0-250 nxënës, 22% e tyre u përgjigjën që janë 251- 500 nxënës, 10% u përgjigjën që kanë 501 – 750 nxënës, të njëjtën përqindje pra 10% u përgjigjën që kanë 750- 1000 nxënës, ndërsa 12% e pjesëmarrësve u përgjigjën që në shkollat e tyre kanë më shumë se 1000 nxënës.

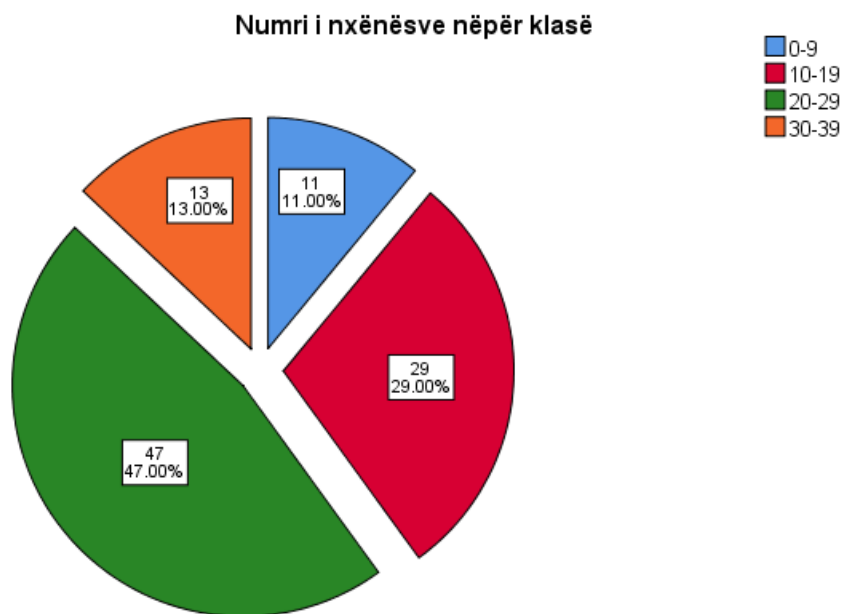

Figura 5: Të dhënat për numrin e nxënësve në klasë

Të pyetur rreth numrit të nxënësve që gjenden në një klasë në shkollat ku ata punojnë, 47% e pjesëmarrësve u përgjigjën që janë 20 deri në 29 nxënës në një klasë, 29% u përgjigjën që janë 10 deri në 19 nxënës, 13% u përgjigjën që janë në një klasë ka 30 deri 39 nxënës, 11% e tyre u përgjigjën që janë 0 deri në 9 nxënës në një klasë.

Analiza e përgjigjeve të drejtorëve të fituara nga pyetësi

D1. Unë jam përgjegjës për krijimin e një shkolle gjithëpërfshirëse

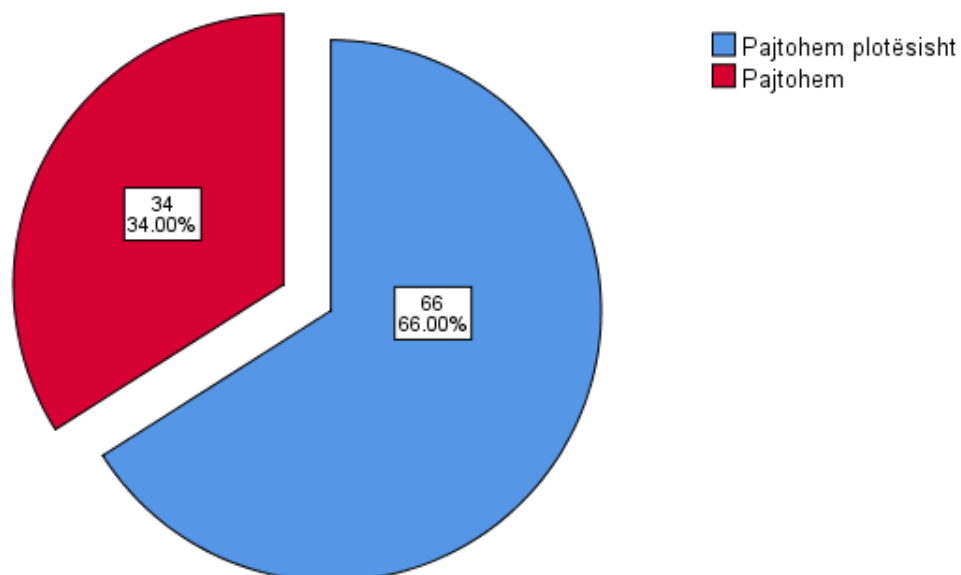

Figura 6: Unë jam përgjegjës për krijimin e një shkolle gjithëpërfshirëse

Në deklaratën e parë që iu ofrua drejtorëve përmes pyetësi: “**Unë jam përgjegjës për krijimin e një shkolle gjithëpërfshirëse.**” shumica e drejtorëve pra 66% e tyre u përgjigjën me opsionin **pajtohem plotësisht** ndërsa 34% u përgjigjën me **opsionin pajtohem**, ndërsa përgjigje negative ose të pasigurtë. Në bazë të përgjigjeve të marra nga drejtorët kuptohet që ata janë të vetëdijshëm për përgjegjësinë që kanë sa i përket gjithëpërfshirjes së nxënësve në shkolla.

D2. Unë kam marrë pjesë në aktivitete adekuate të zhvillimit profesional (kurse) jashtë shkollës sime në mënyrë që të zhvillojë një praktikë gjithëpërfshirëse.

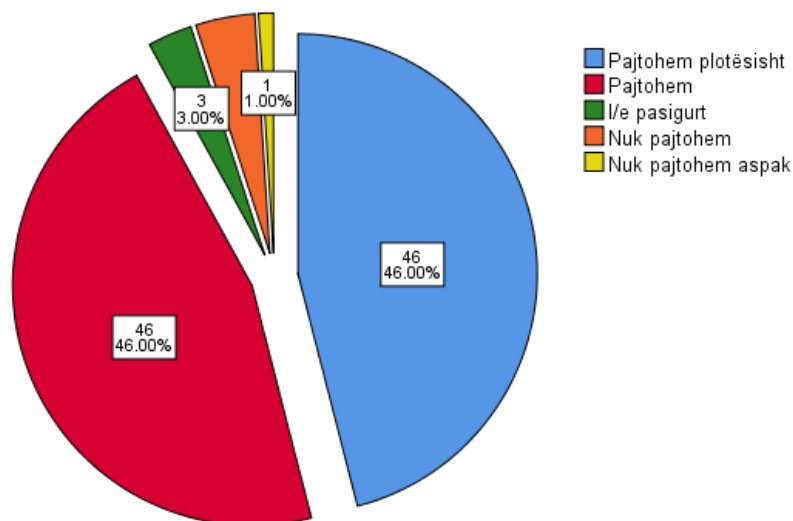

Figura 7: Unë kam marrë pjesë në aktivitete adekuate të zhvillimit profesional (kurse) jashtë shkollës sime në mënyrë që të zhvillojë një praktikë gjithëpërfshirëse.

Në deklaratën e dytë që thotë: “**Unë kam marrë pjesë në aktivitete adekuate të zhvillimit profesional (kurse) jashtë shkollës sime në mënyrë që të zhvillojë një praktikë gjithëpërfshirëse**” kemi marrë këto rezultate: 46% e pjesëmarrësve janë përgjigjur me opsionin **pajtohem plotësisht**, me të njejtën përqindje pra 46% janë përgjigjur me opsionin **pajtohem**, 4% e pjesëmarrësve janë përgjigjur me opsionin **nuk pajtohem**, 3% janë përgjigjur me opsionin **i/e pasigurt**, ndërsa 1% janë përgjigjur me opsionin **nuk pajtohem aspak**. Meqenëse 92% të përgjigjeve totale i kemi me opsione pozitive na lë të kuptojmë që drejtorët e shkollave kanë marrë pjesë në trajnime, kurse ose aktivitete të ndryshme që u ka dhënë atyre mundësinë që të aftësohen më shumë në aplikimin e gjithëpërfshirjes në shkollë.

D3. Të gjithë nxënësit duhet të marrin pjesë në mënyrë aktive në procesin mësimor (pavarësisht fesë, racës, nivelit ekonomik dhe aftësive).

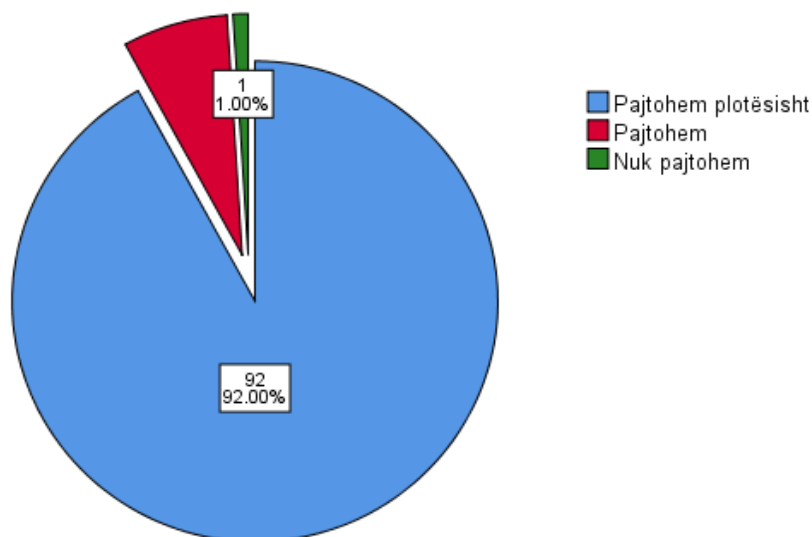

Figura 8: Të gjithë nxënësit duhet të marrin pjesë në mënyrë aktive në procesin mësimor (pavarësisht fesë, racës, nivelit ekonomik dhe aftësive).

Në deklaratën e tretë e cila thotë: “ **Të gjithë nxënësit duhet të marrin pjesë në mënyrë aktive në procesin mësimor (pavarësisht fesë, racës, nivelit ekonomik dhe aftësive)**”, nga 100 pjesëmarrës, 92% e tyre u deklaruan që **pajtohen plotësisht**, 7% u deklaruan që **pajtohen** ndërsa vetëm 1% u deklaruan që **nuk pajtohen**. Tek kjo deklaratë kemi rezultate pothuajse unanime gjë që është shumë pozitive për arsimin në përgjithësi e për gjithëpërfshirjen në veçanti.

D4. Unë besoj se gjithëpërfshirja u ofron studentëve me nevoja të veçanta mundësinë për të zbuluar potencialin e tyre të të mësuarit.

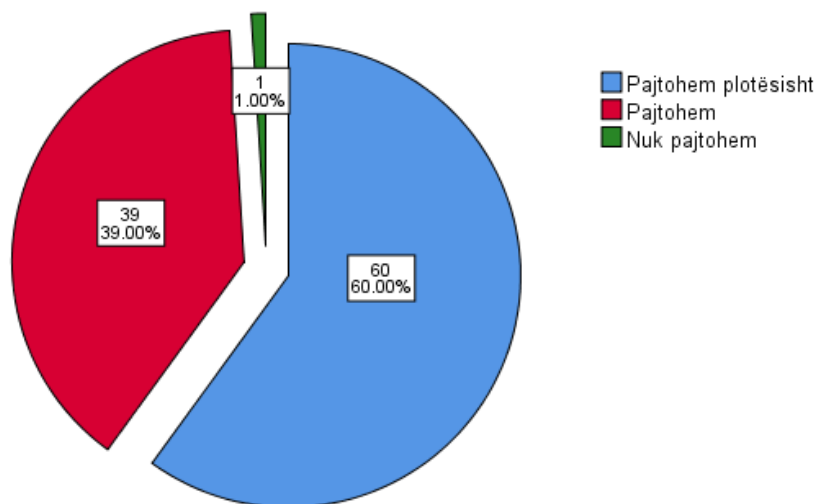

Figura 9: Unë besoj se gjithëpërfshirja u ofron studentëve me nevoja të veçanta mundësinë për të zbuluar potencialin e tyre të të mësuarit.

Te deklarata e katërt: “ **Unë besoj se gjithëpërfshirja u ofron studentëve me nevoja të veçanta mundësinë për të zbuluar potencialin e tyre të të mësuarit.**” kemi këto rezultate: 60% e pjesëmarrësve kanë deklaruar **që pajtohen plotësisht**, 39% kanë deklaruar **që pajtohen** dhe vetëm 1% kanë deklaruar **që nuk pajtohen**. Edhe në këtë deklaratë 99% të rezultateve i kemi pozitive, gjë që na mundëson të vërejmë që drejtorët e shkollave besojnë që gjithëpërfshirja u ofron nxënësve me nevoja të veçanta mundësinë për të zbuluar potencialin e tyre të të mësuarit. Dhe për këtë shkak ata mund të jenë iniciator për aplikimin e gjithëpërfshirjes.

D5. Arsimi i përgjithshëm duhet të modifikohet për të përmbushur nevojat e të gjithë nxënësve, përfshirë edhe nxënësit me nevoja të veçanta.

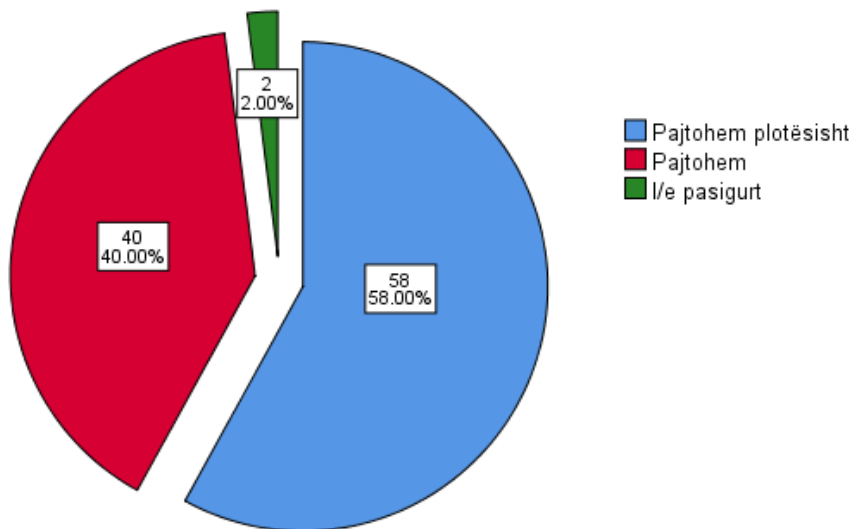

Figura 10: Arsimi i përgjithshëm duhet të modifikohet për të përmbushur nevojat e të gjithë nxënësve, përfshirë edhe nxënësit me nevoja të veçanta.

Te deklarata e pestë: “ **Arsimi i përgjithshëm duhet të modifikohet për të përmbushur nevojat e të gjithë nxënësve, përfshirë edhe nxënësit me nevoja të veçanta.**” Kemi marrë rezultate me shumicë pozitive. Pjesëmarrësit sa i përket kësaj deklarate 58% e tyre dhanë opsionin **pajtohem plotësisht**, 40% e tyre dhanë opsionin **pajtohem** dhe vetëm 2% ishin **të pasigurt** për deklarimin e tyre. Nga kto rezultate shohim që arsimi në vendin tonë nuk i përmbushë nevojat e nxënësve, e aq më pak të nxënësve me nevoja të veçanta. Andaj sipas deklaratave të drejtorëve duhet të bëhen modifikime.

D6. Shkolla që drejtojnë ka nevojë për më shumë aktivitete të zhvillimit profesional në fushën e arsimit gjithëpërfshirës.

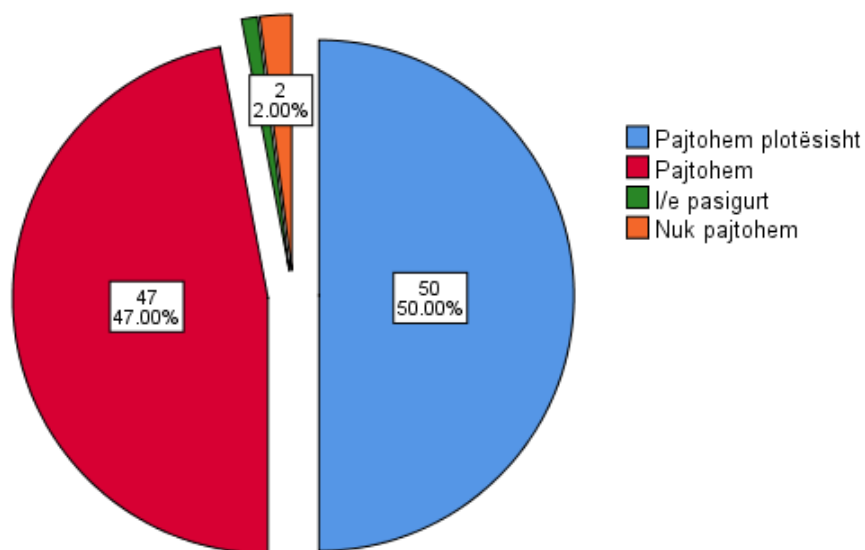

Figura 11: Shkolla që drejtojnë ka nevojë për më shumë aktivitete të zhvillimit profesional në fushën e arsimit gjithëpërfshirës

“Shkolla që drejtojnë ka nevojë për më shumë aktivitete të zhvillimit profesional në fushën e arsimit gjithëpërfshirës.” ishte deklarata e gjashtë që u ofrua pjesëmarrësve të hulumtimit. Nga kjo deklaratë kemi marrë këto rezultate: 50% u deklaruan me opsionin **pajtohem plotësisht**, 47% u deklaruan me opsionin **pajtohem**, 2% e pjesëmarrësve u deklaruan me opsionin **nuk pajtohem** dhe 1% u deklaruan me opsionin **i/e pasigurt**. Nga rezultatet e marra shohim që në shkolla nuk ka mjaftueshëm aktivitete të zhvillimit profesional në fushën e arsimit gjithëpërfshirës, andaj sipas deklaratave të marra do duhej të bëhej më shumë në këtë aspekt.

D7. Nxënësit me nevoja të veçanta nuk janë në gjendje të përfitojnë nga aktivitetet e një shkolle të rregullt.

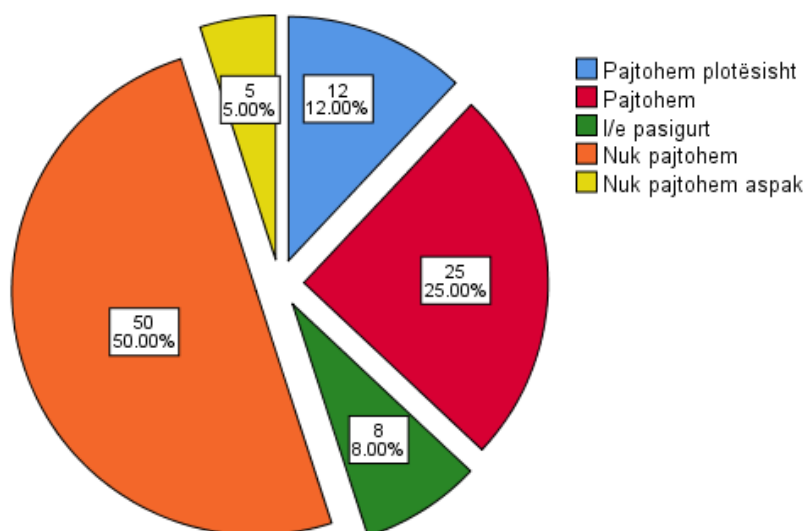

Figura 12: Nxënësit me nevoja të veçanta nuk janë në gjendje të përfitojnë nga aktivitetet e një shkolle të rregullt.

Në deklaratën e shtatë: “ **Nxënësit me nevoja të veçanta nuk janë në gjendje të përfitojnë nga aktivitetet e një shkolle të rregullt.**” kemi rezultate më të larmishme, 50% e pjesëmarrësve deklaruan që **nuk pajtohen**, 25% deklaruan që **pajtohen**, 12% deklaruan që **pajtohen plotësisht** 8% ishin **të pasigurt** dhe 5% u deklaruan që **nuk pajtohen aspak**. Duke u bazuar në ne rezultatet e marra vijnë në përfundim që një përqindje mjaft e madhe e drejtorëve nuk janë të vetëdijshëm rreth përfitimeve që nxënësit me nevoja të veçanta mund të marrin në shkollat të rregullta përkundër trajnimeve, kurseve dhe aktiviteteve tjera profesionale që ata kishin qenë pjesëmarrës.

D8. Nxënësit me nevoja të veçanta pengojnë nxënësit e tjerë gjatë procesit mësimor.

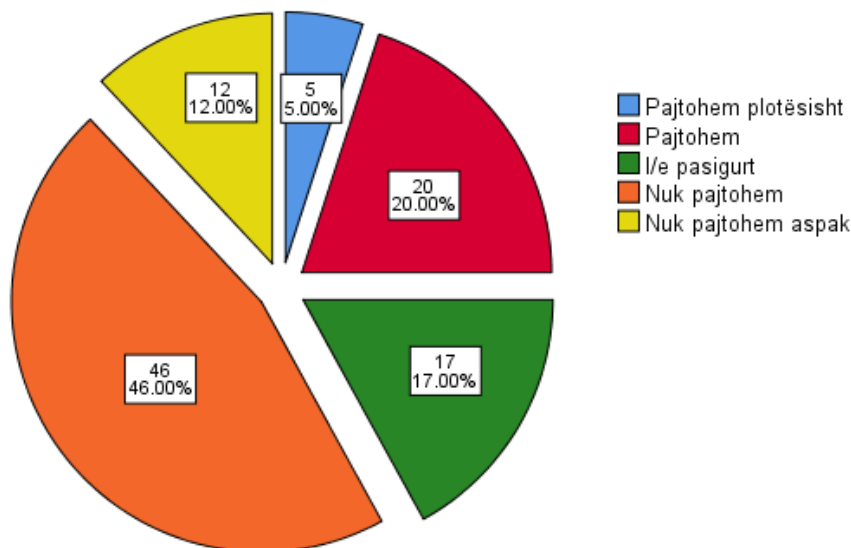

Figura 13: Nxënësit me nevoja të veçanta pengojnë nxënësit e tjerë gjatë procesit mësimor.

Te deklarata e tetë që u është dhënë pjesëmarrësve në hulumtim “**Nxënësit me nevoja të veçanta pengojnë nxënësit e tjerë gjatë procesit mësimor.**” kemi marrë rezultatet si në vijim: 46% u deklaruan me opsionin **nuk pajtohem**, 20% u deklaruan me **opsionin pajtohem**, 17% ishin **të pasigurt**, 12 % u deklaruan që **nuk pajtohen aspak** dhe 5% u deklaruan me opsionin **pajtohem plotësisht**. Duke pasur parasyshë rezultatet shohim që drejtorët mendojnë që nxënësit me nevoja të veçanta nuk i pengojnë nxënësit e tjerë, edhe pse kemi një pjesë të konsiderueshme të drejtorëve që mendojnë që nxënësit me nevoja të veçanta i pengojnë gjatë procesit mësimor nxënësit e tjerë, e po ashtu kemi edhe një përqindje që nuk janë të sigurt me deklaratën e tyre.

D9. Në përgjithësi, nxënësit me nevoja të veçanta duhet të vendosen në klasa/qendra burimore të krijuara posaçërisht për ta.

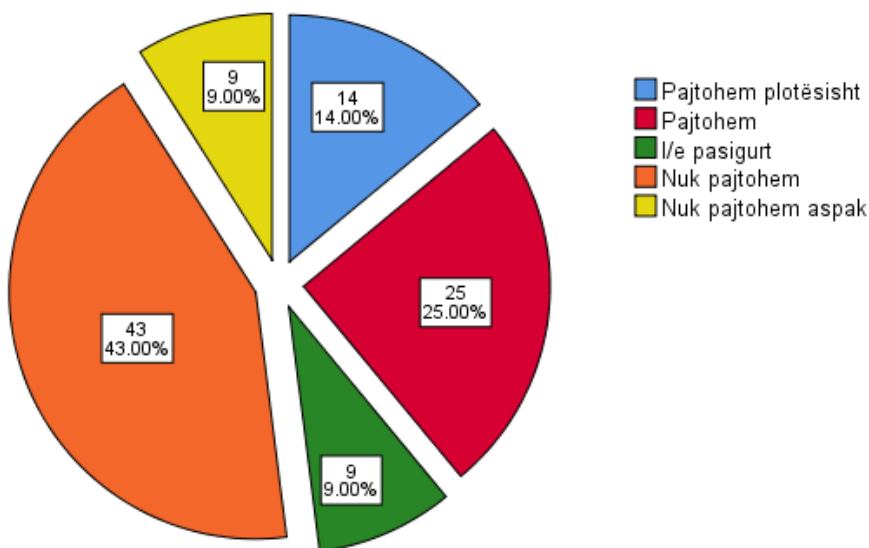

Figura 14: Në përgjithësi, nxënësit me nevoja të veçanta duhet të vendosen në klasa/qendra burimore të krijuara posaçërisht për ta.

Në deklaratën e nëntë: “ **Në përgjithësi, nxënësit me nevoja të veçanta duhet të vendosen në klasa/qendra burimore të krijuara posaçërisht për ta.**” kemi arritur te këto rezultate: 43% e pjesëmarrësve janë deklaruar që **nuk pajtohem**, 25% janë deklaruar **pajtohem**, 14% janë deklaruar **pajtohem plotësisht**, 9% janë deklaruar që **nuk pajtohen aspak** dhe 9% janë deklaruar **i/e pasigurt**. Në bazë të rezultateve shohim që shumica e drejtorëve nuk pajtohen me deklaratën e dhënë pra sipas tyre nxënësit me nevoja të veçanta do duhej të vendoseshin në shkolla të rregullta, ndërsa për një numër të konsiderueshëm të drejtorëve kjo deklaratë është e drejtë dhe pajtohen me të, pra sipas tyre nxënësit me nevoja të veçanta do duhej të vendoseshin në klasë/qendra burimore të krijuara posaçërisht për ta.

D10. Nxënësit pa nevoja të veçanta mund të përfitojnë nga kontakti me nxënësit me nevoja të veçanta.

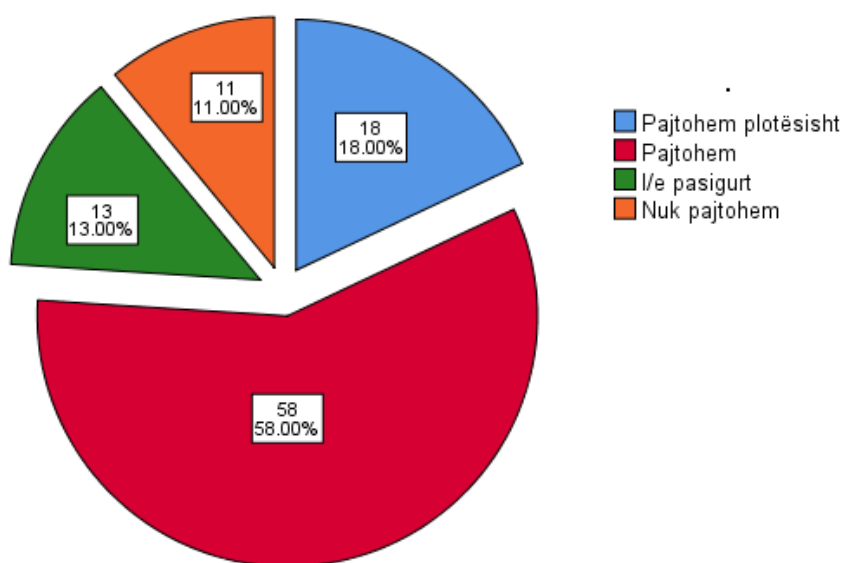

Figura 15: Nxënësit pa nevoja të veçanta mund të përfitojnë nga kontakti me nxënësit me nevoja të veçanta.

Te deklarata e dhjetë e cila thotë: “ **Nxënësit pa nevoja të veçanta mund të përfitojnë nga kontakti me nxënësit me nevoja të veçanta.**” kemi rezultatet si vijon: 58% e pjesëmarrësve janë deklaruar që **pajtohen**, 18% janë deklaruar që **pajtohen plotësisht**, 13% janë deklaruar që janë **të pasigurt**, 11% janë deklaruar që **nuk pajtohen**. Në bazë të rezultateve shohim që 76% e deklaratave janë pozitive, kjo është një përqindje mjaft e madhe për të na treguar që drejtorët e shkollave janë të vetëdijshëm për benefitet që ka gjithëpërfshirja, madje edhe për nxënësit pa nevoja të veçanta.

D11. Një edukator i mirë, i rregullt mund të bëjë shumë për te ndihmuar një nxënës me nevoja të veçanta.

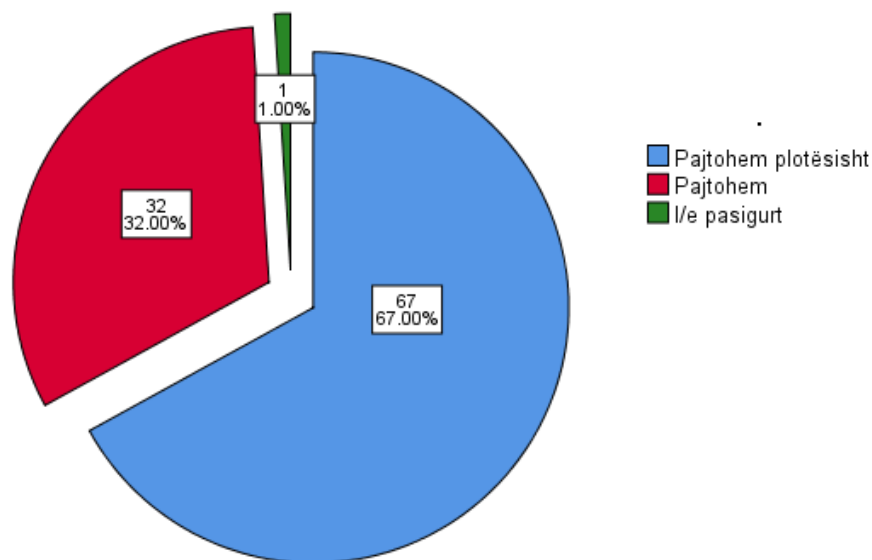

Figura 16: Një edukator i mirë, i rregullt mund të bëjë shumë për te ndihmuar një nxënës me nevoja të veçanta.

Në deklaratën e njëmbëdhjetë “ **Një edukator i mirë, i rregullt mund të bëjë shumë për te ndihmuar një nxënës me nevoja të veçanta.**” 67% e pjesëmarrësve janë deklaruar me opsionin **pajtohem plotësisht**, 32% janë deklaruar me opsionin **pajtohem** dhe 1% janë deklaruar me opsionin **i/e pasigurt**. Sipas rezultateve shohim që drejtorët unanimitisht janë të bindur që edukatori ka rol kyç në ndihmën e nxënësve me nevoja të veçanta.

D12. Paisjet shkollore janë të përshtatura për të gjithë nxënësit

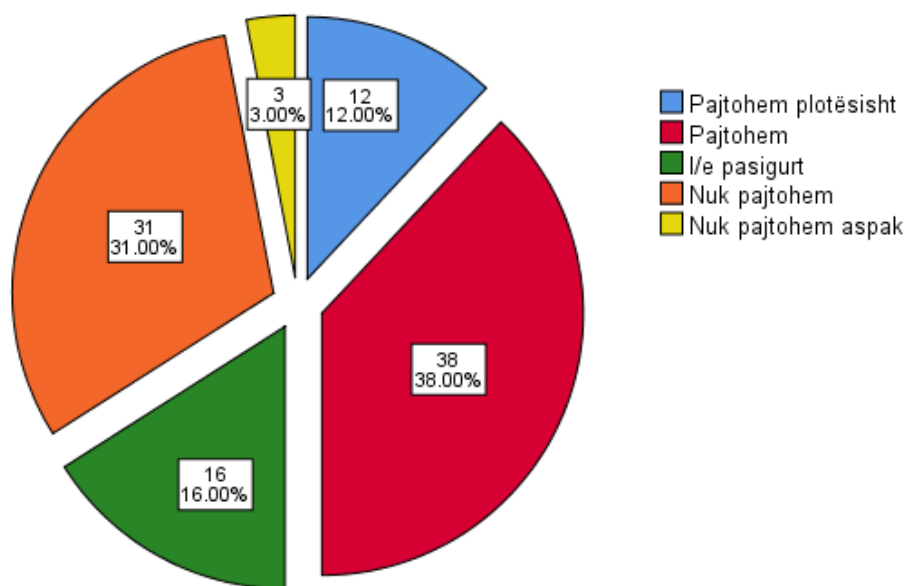

Figura 17: Paisjet shkollore janë të përshtatura për të gjithë nxënësit.

Te deklarata e dymbëdhjetë “**Paisjet shkollore janë të përshtatura për të gjithë nxënësit.**” 38% e pjesëmarrësve janë deklaruar që **pajtohen**, 31% janë deklaruar që **nuk pajtohen**, 16% janë deklaruar **të pasigurt**, 12% janë deklaruar që **pajtohen plotësisht**, 3% janë deklaruar që **nuk pajtohen aspak**. Rezultatet për këtë deklaratë janë të ndara në gjysmë, përderisa 50% e deklaratave janë pozitive, 50% e deklaratave tjera janë negative ose të pasigurta. Kjo ndoshta është pasojë e llojeve të ndryshme të shkollave, pasi që disa kanë kushte shumë të mira për mësim e disa të tjera kanë mungesë të mjeteve shkollore.

D13. Materialet mësimore duhet t'u përshtaten profilit të të gjithë nxënësve.

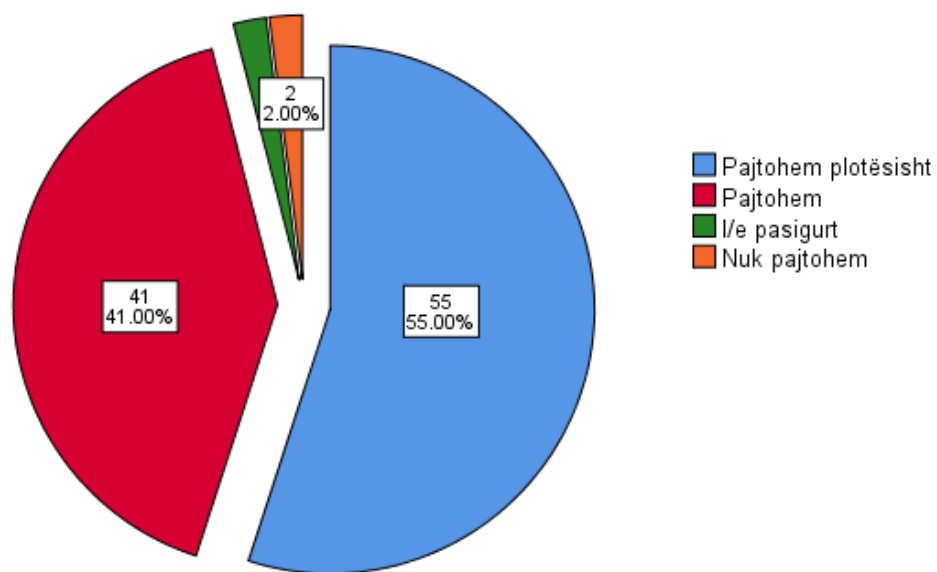

Figura 18: Materialet mësimore duhet t'u përshtaten profilit të të gjithë nxënësve.

Në deklaratën e trembëdhjetë “ **Materialet mësimore duhet t'u përshtaten profilit të të gjithë nxënësve.**” 55% e pjesëmarrësve në hulumtim janë deklaruar **pajtohem plotësisht**, 41% janë deklaruar **pajtohem**, 2% janë deklaruar **i/e pasigurt**, 2% janë deklaruar **nuk pajtohem**. Sipas deklaratave të drejtorëve e shohim që pothuajse të gjithë drejtorët janë të mendimit që materialet mësimore do duhej t'u përshtateshin profilit të të gjithë nxënësve, qofshin me nevoja të veçanta apo pa nevoja të veçanta.

D14. Çdo shkollë duhet ta ketë mundësinë e mësimit të gjuhës së shenjave dhe alfabetin e Brail-it.

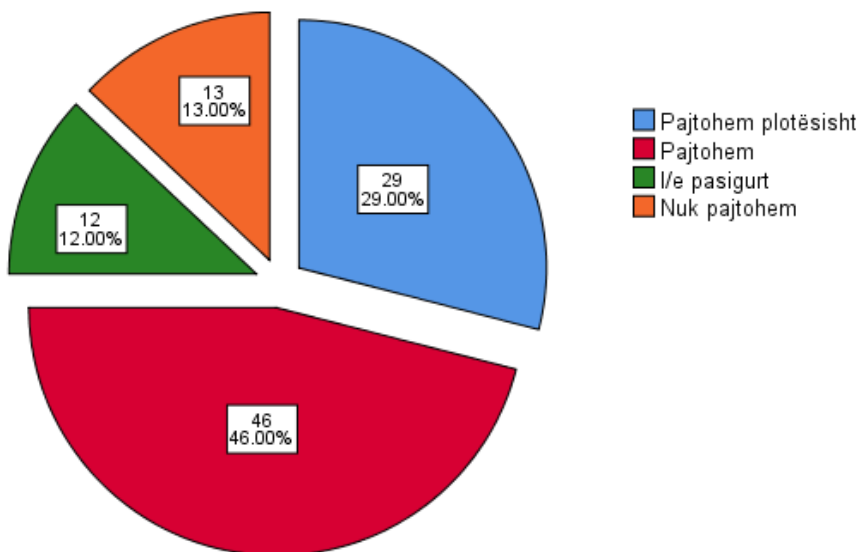

Figura 19: Çdo shkollë duhet ta ketë mundësinë e mësimit të gjuhës së shenjave dhe alfabetin e Brail-it.

Nga rezultatet e deklaratës së katërmbëdhjetë “ **Çdo shkollë duhet ta ketë mundësinë e mësimit të gjuhës së shenjave dhe alfabetin e Brail-it.**” shohim që kemi një përqindje mjaft të madhe të pjesëmarrësve që janë deklaruar pro kësaj deklarate, d.m.th sipas mendimit të drejtorëve shkollat duhet ta kenë mundësinë e mësimit të gjuhës së shenjave dhe alfabetin e Brail-it. Rezultatet për këtë deklaratë janë: 46% e pjesëmarrësve janë deklaruar që **pajtohen**, 29% e pjesëmarrësve janë deklaruar që **pajtohen plotësisht**, 13% janë deklaruar që **nuk pajtohen**, dhe 12% janë deklaruar **të pasigurt** për këtë deklaratë.

D15. Çdo shkollë duhet të ketë interpretuesin e shenjave.

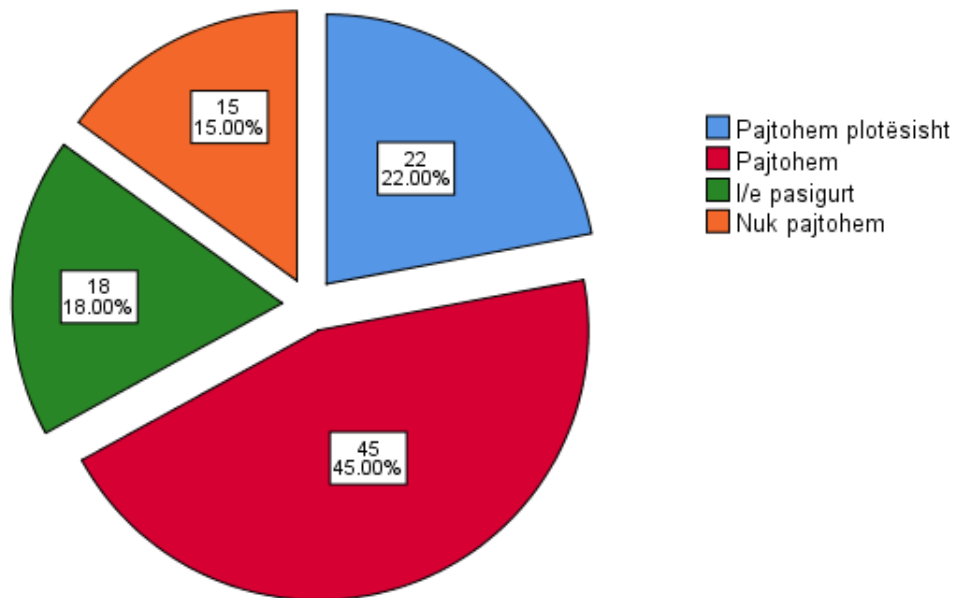

Figura 20: Çdo shkollë duhet të ketë interpretuesin e shenjave.

Në deklaratën e pesëmbëdhjetë “**Çdo shkollë duhet të ketë interpretuesin e shenjave.**” kemi këto rezultate: 45% deklaruan që **pajtohen** me deklaratën, 22% deklaruan që **pajtohen plotësisht**, 18% ishin **të pasigurt**, 15% deklaruan që **nuk pajtohen**. Në bazë të rezultateve shohim që shumica e drejtorëve të shkollave janë të mendimit që secila shkollë duhet ta ketë interpretuesin e shenjave.

D16. Duhet të jetë politikë dhe/ose ligj që nxënësit me nevoja të veçanta të integrohen në programet dhe aktivitetet e përgjithshme arsimore.

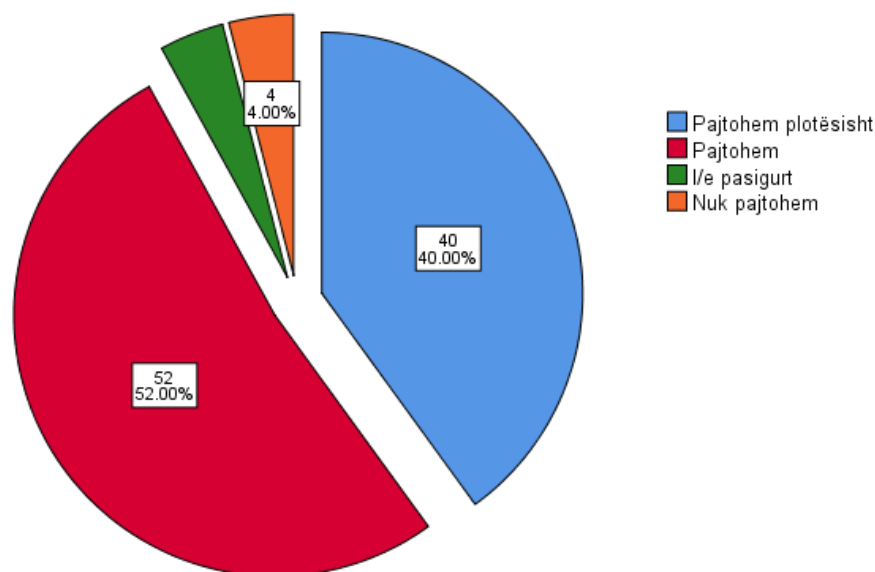

Figura 21: Duhet të jetë politikë dhe/ose ligj që nxënësit me nevoja të veçanta të integrohen në programet dhe aktivitetet e përgjithshme arsimore.

Në deklaratën e gjashtëmbëdhjetë njëkohësit të fundit, “**Duhet të jetë politikë dhe/ose ligj që nxënësit me nevoja të veçanta të integrohen në programet dhe aktivitetet e përgjithshme arsimore.**” kemi këto rezultate: 52% e pjesëmarrësve në hulumtim kanë deklaruar që **pajtohen** me deklaratën, 40% janë deklaruar që **pajtohen plotësisht**, 4% janë deklaruar që **nuk pajtohen**, dhe 4% janë deklaruar si **të pasigurt**. Duke u bazuar në faktin që 92% e deklaratave janë pozitive atëhere shohim që sipas mendimit të drejtorëve të shkollave do duhej që të ishte politikë ose ligj integrimi i nxënësve me nevoja të veçanta në programet dhe aktivitetet e përgjithshme mësimore.

Komentet e pjesëmarrësve në hulumtim

Në pyetësor pjesëmarrësve u është dhënë mundësia që ata të shkruajnë ndonjë koment rreth temës për të cilën është përpiluar pyetësori, më poshtë kemi edhe komentet e tyre.

<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ka nxënës me specifika të cilët pengojnë të tjerët. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Për nxënësit vendos komuna me ekipen e vlerësimit, nëse duhet të dërgohen në shkolla të rregullta apo qendra burimore.
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Në shkollën tonë kemi nxënës me nevoja të veçanta, ata trajtohen në mënyrën më të mirë të mundshme pa marrë parasysh kushtet që ka shkolla. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kjo temë është shumë aktuale, sidomos në arsimin në Kosovë.
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Shkollat duhet të furnizohen me mjete dhe materiale që ndihmojnë gjithëpërfshirjen 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Duhet të jetë harmonizimi i ligjeve të Kosovës që të mos e kundërshtojnë njëri tjetrin dhe tu jepet hapsirë më e madhe fëmijëve me nevoja të veçanta.
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nxënësit me nevoja të veçanta duhet të vijojnë mësimin në shkolla që kanë psikolog. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hulumtimet e kësaj natyre janë me interes të veçantë për përmirësimin e metodologjive për nxënësit me nevoja të veçanta.
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Gjithëpërfshirja mundëson integrimin e nxënësve pa marrë parasysh aftësitë dhe mundësitë e tyre. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Për ta arrit gjithëpërfshirjen duhet angazhimi i gjithë shoqërisë.
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Në bazë të legjislacionit në fuqi, mendoj që në të gjitha shkollat duhet të ketë gjithëpërfshirje. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Shoqëria jonë duhet të bëjë gjithëçka që është e mundur për edukimin dhe arsimimin e të gjithë nxënësve pa dallim, e në veçanti duhet të ketë

	shumë kujdes për nxënësit me nevoja të veçanta.
➤ Për të pasur gjithëpërfshirje duhet që së pari të krijohen kushtet në shkolla.	➤ Nxënësit me nevoja të veçanta duhet të integrohen në shkolla të rregullta dhe për trajtimin e tyre shkolla duhet të ketë mësimdhënës mbështetës.
➤ Si personalitet jam plotësisht dakord që kësaj kategorie t'u japim shancën të ju ndihmojmë, por çdo herë në kushtet dhe rrethanat e ligjit të arsimit gjithëpërfshirës brenda shtetit të Kosovës.	➤ Gjithëpërfshirja është sfidë edhe në vendet më të zhvilluara.
➤ Personeli arsimor ka nevojë për më shumë trajnime për zhvillimin e praktikave gjithëpërfshirëse.	➤ Të gjithë nxënësit janë pjestar në shkollë, posaqërisht ata me nevoja të veçanta duhet të gëzojnë trajtim meritor dhe kushte meritore, për socializimin dhe zhvillimin e tyre.
➤ Në shkollat ku ka nxënës me nevoja të veçanta duhet të ketë edhe mësimdhënës mbështetës, sepse mësimdhënësit gjatë procesit mësimor e kanë të vështirë të mirren me të dy palët.	➤ Mendimi im është që integrimi i nxënësve me nevoja të veçanta duhet përcillet edhe me plotësimin e stafit arsimor me mësues mbështetës, posaqërisht në klasët ku kanë nxënës të tillë.
➤ Alfabeti i Brail-it dhe gjuha e shenjave nuk duhet të mësohet në çdo shkollë por vetëm në ato shkolla që ka nxënës që kanë nevojë për to.	➤

Ndërlidhja e moshës së pjesëmarrësve në hulumtim me qëndrimet e tyre për gjithëpërfshirjen.

Në hulumtimin e bërë drejtorët nuk janë përzgjedhur sipas moshës, andaj në tabelën e mëposhtme shohim se si kanë qenë drejtorët të shpërndarë sipas moshës.

Moshë së cilës i takoni			
20-30	30-40	40-50	50-65
Count	Count	Count	Count
2	20	33	45

Tabela 1: Shpërndarja e drejtorëve sipas moshës

Nga tabela mund të vërejmë që në hulumtim më shumë ka pasur drejtorë që i takojnë moshave 50-65, e më së paku të moshave 20-30.

Për të parë se a ndikon moshë e drejtorëve në qëndrimet e tyre, kemi paraqitur përgjigjet sipas moshës në tabelën 2.

		Moshë së cilës i takoni							
		20-30		30-40		40-50		50-65	
		Count	Count	Count	Count	Count	Count	Count	Count
Unë kam marrë pjesë në aktivitete adekuate të zhvillimit profesional (kurse) jashtë shkollës sime në mënyrë që të zhvillojë një praktikë gjithëpërfshirëse	Pajtohem plotësisht	50%	1	45%	9	42.4%	14	48.8%	22
	Pajtohem	50%	1	45%	9	51.5%	17	42.2%	19
	I/e pasigurt	0	0	5%	1	3%	1	2.2%	1
	Nuk pajtohem	0	0	5%	1	0	0	6.6%	3
Unë jam përgjegjës për krijimin e një shkolle gjithëpërfshirëse	Nuk pajtohem aspak	0	0	0	0	3%	1	0	0
	Pajtohem plotësisht	100%	2	75%	15	57.7%	19	66.6%	30
	Pajtohem	0	0	25%	5	42.4%	14	33.3%	15
	I/e pasigurt	0	0	0	0	0	0	0	0
Të gjithë nxënësit duhet të marrin pjesë në mënyrë aktive në procesin mësimor	Nuk pajtohem	0	0	0	0	0	0	0	0
	Pajtohem plotësisht	100%	2	95%	19	90.9%	30	91.1%	41
	Pajtohem	0	0	5%	1	9%	3	6.6%	3
	I/e pasigurt	0	0	0	0	0	0	0	0

(pavarësisht, fesë, racës, nivelit ekonomik, aftësive),	Nuk pajtohem	0	0	0	0	0	0	2.2%	1
	Nuk pajtohem aspak	0	0	0	0	0	0	0	0
Unë besoj se gjithpërfshirja u ofron studentëve me nevoja të veçanta mundësinë për të zbuluar potencialin e tyre të të mësuarit.	Pajtohem plotësisht	50%	1	50%	10	66.6%	22	60%	27
	Pajtohem	50%	1	50%	10	30%	10	40%	18
	I/e pasigurt	0	0	0	0	0	0	0	0
	Nuk pajtohem	0	0	0	0	3%	1	0	0
	Nuk pajtohem aspak	0	0	0	0	0	0	0	0
Arsimi i përgjithshëm duhet të modifikohet për të përmbushur nevojat e të gjithë studentëve, përfshirë nxënësit me nevoja të veçanta.	Pajtohem plotësisht	100%	2	65%	13	54.5%	18	55.5%	25
	Pajtohem	0	0	35%	7	42.4%	14	42.2%	19
	I/e pasigurt	0	0	0	0	3%	1	2.2%	1
	Nuk pajtohem	0	0	0	0	0	0	0	0
Shkolla që drejtojnë ka nevojë për më shumë aktivitete të zhvillimit profesional në fushën e arsimit gjithëpërfshirës.	Pajtohem plotësisht	50%	1	60%	12	30.3%	10	60%	27
	Pajtohem	50%	1	40%	8	63.3%	21	37.7%	17
	I/e pasigurt	0	0	0	0	0	0	2.2%	1
	Nuk pajtohem	0	0	0	0	6%	2	0	0
Nxënësit me nevoja të veçanta nuk janë në gjendje të përfitojnë nga aktivitetet e një shkolle të rregullt.	Nuk pajtohem aspak	0	0	0	0	0	0	0	0
	Pajtohem plotësisht	0	0	15%	3	12.1%	4	11.1%	5
	Pajtohem	100%	2	30%	6	24.2%	8	20%	9
	I/e pasigurt		0	10%	2	9%	3	6.6%	3
Nxënësit me nevoja të veçanta pengojnë nxënësit e tjerë gjatë procesit mësimor.	Nuk pajtohem		0	30%	6	51%	17	60%	27
	Nuk pajtohem aspak		0	15%	3	3%	1	2.2%	1
	Pajtohem plotësisht	0	0	5%	1	0	0	8.8%	4
	Pajtohem	100%	2	20%	4	24.2%	8	13.3%	6
Në përgjithësi, nxënësit me nevoja të vecanta duhet të vendosen në klasa / qendra burimore të krijuara posaçërisht për ta.	I/e pasigurt	0	0	20%	4	12.1%	4	20%	9
	Nuk pajtohem	0	0	35%	7	57.7%	19	44.4%	20
	Nuk pajtohem aspak	0	0	20%	4	6%	2	13.3%	6
	Pajtohem plotësisht	50%	1	10%	2	12.1%	4	15.5%	7
Nxënësit pa nevoja të vecanta mund të përfitojnë nga kontakti me nxënësit me nevoja të veçanta.	Pajtohem	50%	1	40%	8	18.1%	6	22.2%	10
	I/e pasigurt	0	0	5%	1	3%	1	15.5%	7
	Nuk pajtohem	0	0	25%	5	60%	20	40%	18
	Nuk pajtohem aspak	0	0	20%	4	6%	2	6.6%	3
Nxënësit pa nevoja të vecanta mund të përfitojnë nga kontakti me nxënësit me nevoja të veçanta.	Pajtohem plotësisht	0	0	30%	6	15.1%	5	15.5%	7
	Pajtohem	100%	2	50%	10	57.5%	19	60%	27
	I/e pasigurt	0	0	10%	2	12.1%	4	15.5%	7
	Nuk pajtohem	0	0	10%	2	15.1%	5	8.8%	4

	Nuk pajtohem aspak	0	0	0	0	0	0	0	0
Një edukator i mirë i rregullt mund të bëjë shumë për të ndihmuar një nxënës me nevoja të veçanta.	Pajtohem plotësisht	100%	2	75%	15	72.7%	24	57.7%	26
	Pajtohem	0	0	25%	5	27.2%	9	40%	18
	I/e pasigurt	0	0	0	0	0	0	2.2%	1
	Nuk pajtohem	0	0	0	0	0	0	0	0
	Nuk pajtohem aspak	0	0	0	0	0	0	0	0
Materialet mësimore duhet t'u përshtaten profilit të të gjithë nxënësve	Pajtohem plotësisht	100%	2	75%	15	51.5%	17	46.6%	21
	Pajtohem	0	0	25%	5	39.3%	13	51.1%	23
	I/e pasigurt	0	0	0	0	6%	2	0	0
	Nuk pajtohem	0	0	0	0	3%	1	2.2%	1
	Nuk pajtohem aspak	0	0	0	0	0	0	0	0
Paisjet shkollore janë të përshtatura për të gjithë nxënësit	Pajtohem plotësisht	50%	1	20%	4	9%	3	8.8%	4
	Pajtohem	0	0	40%	8	33.33%	11	42.2%	19
	I/e pasigurt	0	0	25%	5	18.1%	6	11.1%	5
	Nuk pajtohem	50%	1	10%	2	39.3%	13	33.3%	15
	Nuk pajtohem aspak	0	0	5%	1	0	0	4.4%	2
Cdo shkollë duhet ta ketë mundësinë e mësimin të gjuhës së shenjave dhe alfabetin e Brail-it.	Pajtohem plotësisht	50%	1	40%	8	21.2%	7	28.8%	13
	Pajtohem	50%	1	45%	9	45.4%	15	46.6%	21
	I/e pasigurt	0	0	5%	1	18.1%	6	11.1%	5
	Nuk pajtohem	0	0	10%	2	15.1%	5	13.3%	6
	Nuk pajtohem aspak	0	0	0	0	0	0	0	0
Duhet të jetë politikë dhe / ose ligj që nxënësit me nevoja të veçanta të integrohen në programet dhe aktivitetet e përgjithshme arsimore.	Pajtohem plotësisht	0	0	70%	14	36.3%	12	31.1%	14
	Pajtohem	100%	2	20%	4	48.4%	16	66.6%	30
	I/e pasigurt	0	0	5%	1	9%	3	0	0
	Nuk pajtohem	0	0	5%	1	6.6%	2	2.2%	1
	Nuk pajtohem aspak	0	0	0	0	0	0	0	0

Tabela 2: Përgjigjet e drejtorëve sipas moshës.

Duke u bazuar në të dhënat e paraqitura në tabelë shohim që nuk ka dallime shumë të mëdha në përgjigjet e drejtorëve sipas moshave. Dallime u vërejtën në disa pyetje që kanë të bëjnë me përfitimin e nxënësve nga gjithëpërfshirja si dhe me pengesën që nxënësit me nevoja të veçanta mund t'ua bëjnë nxënësve pa nevoja të veçanta. Do t'i specifikojmë këto pyetje me tabelat e mëposhtme:

Mosha së cilës i takoni * Nxënësit me nevoja të veçanta nuk janë në gjendje të përfitojnë nga aktivitetet e një shkolle të rregullt. Crosstabulation

Count

		Nxënësit me nevoja të veçanta nuk janë në gjendje të përfitojnë nga aktivitetet e një shkolle të rregullt.										
		Pajtohem plotësisht		Pajtohem		I/e pasigurt		Nuk pajtohem		Nuk pajtohem aspak		Total
Mosha së cilës i takoni	20-30	0	0	100%	2	0	0	0	0	0	0	2
	30-40	15%	3	30%	6	10%	2	30%	6	15%	3	20
	40-50	12.2%	4	24.2%	8	9%	3	51.5%	17	3%	1	33
	50-65	11.1%	5	20%	9	6.6%	3	60%	27	2.2%	1	45
Total			12		25		8		50		5	100

Tabela 3: Ndërlidhja e moshës së drejtorëve të shkollave me qëndrimet e tyre për gjithëpërfshirjen

Në tabelën e krostabulimit kemi të paraqitur të dhënat rreth përgjigjeve të pjesëmarrësve në hulumtim në deklaratën “Nxënësit me nevoja të veçanta nuk janë në gjendje të përfitojnë nga aktivitetet e një shkolle të rregullt”, sipas moshave të tyre. Në bazë të të dhënave shohim që me këtë deklaratë qëndrim pozitiv shprehin me përqindje më të lartë mosha më e re e drejtorëve, ndërsa drejtorët me moshë më të vjetër shprehin qëndrim negativ në raport me deklaratën.

Mosha së cilës i takoni * Në përgjithësi, nxënësit me nevoja të vecanta duhet të vendosen në klasa / qendra burimore të krijuara posaçërisht për ta. Crosstabulation

Count

		Në përgjithësi, nxënësit me nevoja të vecanta duhet të vendosen në klasa / qendra burimore të krijuara posaçërisht për ta.										
		Pajtohem plotësisht		Pajtohem		I/e pasigurt		Nuk pajtohem		Nuk pajtohem aspak		Total
Moshë së cilës i takoni	20-30	50%	1	50%	1	0	0	0	0	0	0	2
	30-40	10%	2	40%	8	5%	1	5%	5	20%	4	20
	40-50	12.1%	4	18.1%	6	3%	1	60.6%	20	6%	2	33
	50-65	15.5%	7	22.2%	10	15.5%	7	40%	18	6.6%	3	45
Total			14		25		9		43		9	100

Tabela 4: Ndërlidhja e moshës së drejtorëve të shkollave me qëndrimet e tyre për gjithëpërfshirjen

Në tabelën tjetër të krostabulimit për deklaratën “Në përgjithësi nxënësit me nevoja të vecanta duhet të vendosen në klasa/qendra burimore të krijuara posaçërisht për ta”, pati dallime jo të vogla rreth qëndrimeve të drejtorëve në raport me këtë deklaratë. Drejtorët që i takonin moshave 20-40 vjet në përqindje më të madhe u deklaruan që pajtohen me deklaratën e dhënë, ndërsa drejtorët që i takonin moshës më të vjetër 40-65, u deklaruan në përqindje më të madhe që nuk pajtohen me deklaratën. Drejtorët e moshave 50-65 në përqindje më të lart se moshat tjera u deklaruan si të pasigurt për këtë deklaratë.

Ndërlidhja e përvojës së punës të pjesëmarrësve në hulumtim me qëndrimet e tyre për gjithëpërfshirjen

Përvoja juaj si drejtor i shkollës			
1-5	5-15	15-25	Më shumë se 25
Count	Count	Count	Count
44	32	16	8

Tabela 5: Shpërndarja e pjesëmarrësve sipas përvojës së punës.

Në tabelën e mësipërme shohim që në hulumtim më shumë ka pasur pjesëmarrës që kanë përvojë më të vogël në punën e tyre si drejtor të shkollave, ndërsa ka më pak pjesëmarrës që kanë përvojë më të madhe.

		Përvoja juaj si drejtor i shkollës							
		1-5		5-15		15-25		Më shumë se 25	
		Count	Count	Count	Count	Count	Count	Count	Count
Unë jam përgjegjës për krijimin e një skolle gjithëpërfshirëse	Pajtohem plotësisht	72%	32	56.2%	18	62.5%	10	75%	6
	Pajtohem	27.2%	12	31.8%	14	37.5%	6	25%	2
	I/e pasigurt	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0
	Nuk pajtohem	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0
	Nuk pajtohem aspak	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0
Unë kam marrë pjesë në aktivitete adekuate të zhvillimit profesional (kurse) jashtë shkollës sime në mënyrë që të zhvillojë një praktikë gjithëpërfshirëse	Pajtohem plotësisht	40%	18	31.8%	14	56.2%	9	62.5%	5
	Pajtohem	50%	22	31.8%	14	43.7%	7	37.5%	3
	I/e pasigurt	2.2%	1	6.2%	2	0%	0	0%	0
	Nuk pajtohem	4.5%	2	6.2%	2	0%	0	0%	0
	Nuk pajtohem aspak	2.2%	1	0	0	0%	0	0%	0
Të gjithë nxënësit duhet të marrin pjesë në mënyrë aktive në procesin mësimor (pavarësisht, fesë, racës, nivelit ekonomik, aftësive),	Pajtohem plotësisht	93.1%	41	93.7%	30	81.25%	13	100%	8
	Pajtohem	4.5%	2	6.2%	2	18.7%	3	0%	0
	I/e pasigurt	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0
	Nuk pajtohem	2.2%	1	0%	0	0%	0	0%	0
	Nuk pajtohem aspak	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0
	Pajtohem plotësisht	61.3%	27	59.3%	19	62.5%	10	50%	4

Unë besoj se gjithpërfshirja u ofron studentëve me nevoja të veçanta mundësinë për të zbuluar potencialin e tyre të të mësuarit.	Pajtohem	36.3%	16	40.6%	13	37.5%	6	50%	4
	I/e pasigurt	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0
	Nuk pajtohem	2.2%	1	0%	0	0%	0	0%	0
	Nuk pajtohem aspak	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0
Arsimi i përgjithshëm duhet të modifikohet për të përmbushur nevojat e të gjithë studentëve, përfshirë nxënësit me nevoja të veçanta.	Pajtohem plotësisht	56.8%	25	56.2%	18	56.2%	9	75%	6
	Pajtohem	40%	18	40.6%	13	43.7%	7	25%	2
	I/e pasigurt	2.2%	1	3.1%	1	0%	0	0%	0
	Nuk pajtohem	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0
Shkolla që drejtojnë ka nevojë për më shumë aktivitete të zhvillimit profesional në fushën e arsimit gjithëpërfshirës.	Pajtohem plotësisht	56.8%	25	43.7%	14	37.5%	6	62.5%	5
	Pajtohem	38.6%	17	53.1%	17	62.5%	10	37.5%	3
	I/e pasigurt	0%	0	3.1%	1	0%	0	0%	0
	Nuk pajtohem	4.5%	2	0%	0	0%	0	0%	0
Nxënësit me nevoja të veçanta nuk janë në gjendje të përfitojnë nga aktivitetet e një shkolle të rregullt.	Pajtohem plotësisht	9%	4	6.2%	2	25%	4	25%	2
	Pajtohem	25%	11	31.2%	10	12.5%	2	25%	2
	I/e pasigurt	11.3%	5	6.2%	2	0%	0	12.5%	1
	Nuk pajtohem	50%	22	50%	16	56.2%	9	37.5%	3
Nxënësit me nevoja të veçanta pengojnë nxënësit e tjerë gjatë procesit mësimor.	Nuk pajtohem aspak	4.5%	2	6.2%	2	6.25%	1	0%	0
	Pajtohem plotësisht	9%	4	0%	0	0%	0	12.5%	1
	Pajtohem	18.1%	8	21.8%	7	18.7%	3	25%	2
	I/e pasigurt	11.3%	5	15.6%	5	31.2%	5	25%	2
Në përgjithësi, nxënësit me nevoja të vecanta duhet të vendosen në klasa / qendra burimore të krijuara posaçërisht për ta.	Nuk pajtohem	45.4%	20	53.1%	17	37.5%	6	37.5%	3
	Pajtohem plotësisht	11.3%	5	12.5%	4	12.5%	2	37.5%	3
	Pajtohem	27.2%	12	21.8%	7	25%	4	25%	2
	I/e pasigurt	9%	4	9.3%	3	6.2%	1	12.5%	1
Nxënësit pa nevoja të vecanta mund të përfitojnë nga kontakti me nxënësit me nevoja të veçanta.	Nuk pajtohem	45.4%	20	43.7%	14	43.7%	7	25%	2
	Nuk pajtohem aspak	6.8%	3	12.5%	4	12.5%	2	0%	0
	Pajtohem plotësisht	22.7%	10	15.6%	5	12.5%	2	12.5%	1
	Pajtohem	54.5%	24	53.1%	17	68.7%	11	75%	6
	I/e pasigurt	15.9%	7	12.5%	4	6.2%	1	12.5%	1
	Nuk pajtohem	6.8%	3	18.7%	6	12.5%	2	0%	0
	Nuk pajtohem aspak	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0

Një edukator i mirë i rregullt mund të bëjë shumë për të ndihmuar një nxënës me nevoja të veçanta.	Pajtohem plotësisht	72%	32	65.6%	21	56.25	9	62.5%	5
	Pajtohem	25%	11	34.3%	11	43.7%	7	37.5%	3
	I/e pasigurt	2.2%	1	0%	0	0%	0	0%	0
	Nuk pajtohem	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0
	Nuk pajtohem aspak	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0
Paisjet shkollore janë të përshtatura për të gjithë nxënësit	Pajtohem plotësisht	15.9%	7	6.2%	2	12.5%	2	12.5%	1
	Pajtohem	34%	15	37.5%	12	43.7%	7	50%	4
	I/e pasigurt	15.9%	7	12.5%	4	18.7%	3	25%	2
	Nuk pajtohem	29.5%	13	40.6%	13	25%	4	12.5%	1
	Nuk pajtohem aspak	4.5%	2	3.1%	1	0%	0	0%	0
Materialet mësimore duhet t'u përshtaten profilin të të gjithë nxënësve	Pajtohem plotësisht	70.4%	31	43.7%	14	37.5%	6	50%	4
	Pajtohem	29.5%	13	50%	16	50%	8	50%	4
	I/e pasigurt	0%	0	3.1%	1	6.2%	1	0%	0
	Nuk pajtohem	0%	0	3.1%	1	6.2%	1	0%	0
	Nuk pajtohem aspak	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0
Cdo shkollë duhet ta ketë mundësinë e mësimit të gjuhës së shenjave dhe alfabetin e Brail-it.	Pajtohem plotësisht	29.5%	13	31.2%	10	18.7%	3	37.5%	3
	Pajtohem	47.7%	21	43.7%	14	50%	8	37.5%	3
	I/e pasigurt	11.3%	5	12.5%	4	18.7%	3	0%	0
	Nuk pajtohem	11.3%	5	12.5%	4	12.5%	2	12.5%	2
	Nuk pajtohem aspak	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0
Duhet të jetë politikë dhe / ose ligj që nxënësit me nevoja të veçanta të integrohen në programet dhe aktivitetet e përgjithshme arsimore.	Pajtohem plotësisht	43.1%	19	40.6%	13	31.2%	5	37.5%	3
	Pajtohem	47.7%	21	50%	16	62.5%	10	62.5%	5
	I/e pasigurt	2.2%	1	6.2%	2	6.2%	1	0%	0
	Nuk pajtohem	6.8%	3	3.1%	1	0%	0	0%	0
	Nuk pajtohem aspak	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0

Tabela 6: Përgjigjet e drejtorëve sipas përvojës së tyre të punës.

Duke parë përgjigjet e pjesëmarrësve në hulumtim të ndarë sipas përvojës së tyre të punës, shohim që nuk ka dallime të mëdha në përgjigjet e tyre, më përjashtim të disa përgjigjeve që ka dallime të vogla e të cilat do t'i specifikojmë në tabelat e mëposhtme:

Përvoja juaj si drejtor i shkollës * Nxënësit me nevoja të veçanta nuk janë në gjendje të përfitojnë nga aktivitetet e një shkolle të rregullt. Crosstabulation

Count

		Nxënësit me nevoja të veçanta nuk janë në gjendje të përfitojnë nga aktivitetet e një shkolle të rregullt.										
		Pajtohem plotësisht		Pajtohem		I/e pasigurt		Nuk pajtohem		Nuk pajtohem aspak		Total
Përvoja juaj si drejtor i shkollës	1-5	9%	4	25%	11	11.3%	5	50%	22	4.5%	2	44
	5-15	6.2%	2	31.2%	10	6.2%	2	50%	16	6.2%	2	32
	15-25	25%	4	12.5%	2	0%	0	56.2%	9	6.2%	1	16
	Më shumë se 25	25%	2	25%	2	12.5%	1	37.5%	3	0%	0	8
Total			12		25		8		50		5	100

Tabela 7: Ndërlidhja mes përvojës së drejtorëve dhe qëndrimeve të tyre

Duke analizuar të dhënat në tabelë, vërejmë që me rritjen e përvojës është rritur edhe pajtueshmëria për këtë deklaratë, që do të thotë se drejtorët që kanë përvojë më shumë në përqindje më të madhe mendojnë që nxënësit me nevoja të veçanta nuk janë në gjendje të përfitojnë nga aktivitetet e një shkolle të rregullt. Në anën tjetër drejtorët që kanë përvojë më pak në përqindje më të madhe nuk pajtohen me këtë deklaratë.

Përvoja juaj si drejtor i shkollës * Në përgjithësi, nxënësit me nevoja të vecanta duhet të vendosen në klasa / qendra burimore të krijuara posaçërisht për ta. Crosstabulation

Count

		Në përgjithësi, nxënësit me nevoja të vecanta duhet të vendosen në klasa / qendra burimore të krijuara posaçërisht për ta.										
		Pajtohem plotësisht		Pajtohem		I/e pasigurt		Nuk pajtohem		Nuk pajtohem aspak		Total
Përvoja juaj si drejtor i shkollës	1-5	11.3%	5	27.2%	12	9%	4	45.4%	20	6.8%	3	44
	5-15	12.5%	4	21.8%	7	9.3%	3	43.7%	14	12.5%	4	32
	15-25	12.5%	2	25%	4	6.2%	1	43.7%	7	12.5%	2	16
	Më shumë se 25	37.5%	3	25%	2	12.5%	1	25%	2	0%	0	8
Total			14		25		9		43		9	100

Tabela 8: Ndërlidhja në mes të përvojës së drejtorëve dhe qëndrimeve të tyre për gjithëpërfshirjen

Të dhënat e tabelës tregojnë që për deklaratën “Në përgjithësi, nxënësit me nevoja të veçanta duhet të vendosen në klasa/qendra burimore të krijuara posaçërisht për ta”, duke u bazuar në përvojën e pjesëmarrësve në hulumtim shohim që pajtueshmëri në përqindje më të madhe kanë drejtorët që kanë përvojë më shumë, sidomos ata që kanë përvojë më shumë se 25 vite të cilët me përqindje dukshëm më të lartë janë deklaruar që pajtohen me deklaratën e cekur. Pjesëmarrësit që kanë përvojë më pak janë deklaruar në përqindje më të madhe që nuk pajtohen me deklaratën e dhënë.

Ndërlidhja mes mjedisit ku drejtorët e shkollave punojnë dhe qëndrimit të tyre ndaj gjithëpërfshirjes

Mjedisi në të cilin ndodhet shkolla që ju punoni	
Urban Count	Rural Count
36	64

Tabela 9: Numri i pjesëmarrësve të shpërndarë sipas zonave që punojnë.

Në tabelen e mësipërme janë paraqitur drejtorët e shkollave të ndarë sipas mjedisit ku ata punojnë. Nga të dhënat e paraqitura vërejmë që pjesëmarrës në hulumtim ka më shumë nga zonat rurale gjithsej 64, ndërsa nga zonat urbane ka numër më pak të pjesëmarrësve gjithsej 36.

		Mjedisi në të cilin ndodhet shkolla që ju punoni			
		Urban Count	Rural Count		
Unë jam përgjegjës për krijimin e një shkolle gjithëpërfshirëse	Pajtohem plotësisht	72.2%	26	62.5%	40
	Pajtohem	27.7%	10	37.5%	24
	I/e pasigurt	0%	0	0%	0
	Nuk pajtohem	0%	0	0%	0
	Nuk pajtohem aspak	0%	0	0%	0
Unë kam marrë pjesë në aktivitete adekuate të zhvillimit profesional (kurse) jashtë shkollës sime në mënyrë që të zhvillojë një praktikë gjithëpërfshirëse	Pajtohem plotësisht	55.5%	20	40.6%	26
	Pajtohem	41.6%	15	48.4%	31
	I/e pasigurt	0%	0	4.6%	3
	Nuk pajtohem	2.7%	1	6%	3
	Nuk pajtohem aspak	0%	0	1.5%	1
Të gjithë nxënësit duhet të marrin pjesë në mënyrë aktive në procesin mësimor (pavarësisht, fesë, racës, nivelit ekonomik, aftësive),	Pajtohem plotësisht	91.6%	33	92.1%	59
	Pajtohem	8.3%	3	6.2%	4
	I/e pasigurt	0%	0	0%	0
	Nuk pajtohem	0%	0	1.5%	1
	Nuk pajtohem aspak	0%	0	0%	0

Unë besoj se gjithpërfshirja u ofron studentëve me nevoja të veçanta mundësinë për të zbuluar potencialin e tyre të të mësuarit.	Pajtohem plotësisht	61.1%	22	59.3%	38
	Pajtohem	38.8%	14	39%	25
	I/e pasigurt	0%	0	0%	0
	Nuk pajtohem	0%	0	1.5%	1
Arsimi i përgjithshëm duhet të modifikohet për të përmbushur nevojat e të gjithë studentëve, përfshirë nxënësit me nevoja të veçanta.	Pajtohem plotësisht	58.3%	21	57.8%	37
	Pajtohem	41.6%	15	39%	25
	I/e pasigurt	0%	0	3.1%	2
	Nuk pajtohem	0%	0	0%	0
Shkolla që drejtojnë ka nevojë për më shumë aktivitete të zhvillimit profesional në fushën e arsimit gjithpërfshirës.	Pajtohem plotësisht	47.2%	17	51.5%	33
	Pajtohem	47.2%	17	46.8%	30
	I/e pasigurt	0%	0	1.5%	1
	Nuk pajtohem	5.5%	2	0%	0
Nxënësit me nevoja të veçanta nuk janë në gjendje të përfitojnë nga aktivitetet e një shkolle të rregullt.	Nuk pajtohem aspak	0%	0	0%	0
	Pajtohem plotësisht	8.3%	3	14%	9
	Pajtohem	16.6%	6	29.6%	19
	I/e pasigurt	11.1%	4	6.2%	4
Nxënësit me nevoja të veçanta pengojnë nxënësit e tjerë gjatë procesit mësimor.	Nuk pajtohem	55.5%	20	46.8%	30
	Nuk pajtohem aspak	8.3%	3	3.1%	2
	Pajtohem plotësisht	0%	0	7.8%	5
	Pajtohem	22.2%	8	18.7%	12
Në përgjithësi, nxënësit me nevoja të vecanta duhet të vendosen në klasa / qendra burimore të krijuara posaçërisht për ta.	I/e pasigurt	22.2%	8	14%	9
	Nuk pajtohem	44.4%	16	46.8%	30
	Nuk pajtohem aspak	11.1%	4	12.5%	8
	Pajtohem plotësisht	8.3%	3	17.1%	11
Nxënësit pa nevoja të vecanta mund të përfitojnë nga kontakti me nxënësit me nevoja të veçanta.	Pajtohem	30.5%	11	21.8%	14
	I/e pasigurt	5.5%	2	10.9%	7
	Nuk pajtohem	44.4%	16	42.1%	27
	Nuk pajtohem aspak	11.1%	4	7.8%	5
Nxënësit pa nevoja të vecanta mund të përfitojnë nga kontakti me nxënësit me nevoja të veçanta.	Pajtohem plotësisht	19.4%	7	17.1%	11
	Pajtohem	63.8%	23	54.6%	35
	I/e pasigurt	8.3%	3	15.6%	10
	Nuk pajtohem	8.3%	3	12.5%	8
	Nuk pajtohem aspak	0%	0	0%	0

Një edukator i mirë i rregullt mund të bëjë shumë për të ndihmuar një nxënës me nevoja të veçanta.	Pajtohem plotësisht	61.1%	22	70.3%	45
	Pajtohem	36.1%	13	29.6%	19
	I/e pasigurt	2.7%	1	0%	0
	Nuk pajtohem	0%	0	0%	0
Paisjet shkollore janë të përshtatura për të gjithë nxënësit	Pajtohem plotësisht	11.1%	4	12.5%	8
	Pajtohem	33.3%	12	40.6%	26
	I/e pasigurt	25%	9	10.9%	7
	Nuk pajtohem	27.7%	10	32.8%	21
Materialet mësimore duhet t'u përshtaten profilin të të gjithë nxënësve	Pajtohem plotësisht	55.5%	20	54.6%	35
	Pajtohem	41.6%	15	41.6%	26
	I/e pasigurt	0%	0	3.1%	2
	Nuk pajtohem	2.7%	1	1.5%	1
Cdo shkollë duhet ta ketë mundësinë e mësimit të gjuhës së shenjave dhe alfabetin e Brail-it.	Pajtohem plotësisht	36.1%	13	25%	16
	Pajtohem	38.8%	14	50%	32
	I/e pasigurt	11.1%	4	12.5%	8
	Nuk pajtohem	13.8%	5	12.5%	8
Cdo shkollë duhet të ketë interpretuesin e shenjave	Pajtohem plotësisht	25%	9	20.3%	13
	Pajtohem	38.8%	14	48.4%	31
	I/e pasigurt	16.6%	6	18.7%	12
	Nuk pajtohem	19.4%	7	12.5%	8
Duhet të jetë politikë dhe / ose ligj që nxënësit me nevoja të veçanta të integrohen në programet dhe aktivitetet e përgjithshme arsimore.	Pajtohem plotësisht	52.7%	19	32.8%	21
	Pajtohem	44.4%	16	56.2%	36
	I/e pasigurt	2.7%	1	4.6%	3
	Nuk pajtohem	0%	0	6.2%	4
	Nuk pajtohem aspak	0%	0	0%	0

Tabela 10: Përgjigjet e drejtorëve të shkollave sipas zonave që punojnë

Sikur në të dy rastet e mësipërme, edhe në ndarjen në mjedise rurale apo urbane shohim që kemi dallime mirëpo jo shumë të mëdha. Dallimet më të mëdha shfaqen në të njëjtat deklarata sikur edhe në rastet e mësipërme të cilat do t'i paraqesim në mënyrë tabelare të specifikuar.

Mjedisi në te cilin ndodhet shkolla që ju punoni * Nxënësit me nevoja të veçanta nuk janë në gjendje të përfitojnë nga aktivitetet e një shkolle të rregullt. Crosstabulation

Count

		Nxënësit me nevoja të veçanta nuk janë në gjendje të përfitojnë nga aktivitetet e një shkolle të rregullt.										
		Pajtohem plotësisht		Pajtohem		I/e pasigurt		Nuk pajtohem		Nuk pajtohem aspak		Total
Mjedisi në te cilin ndodhet shkolla që ju punoni	Urban	8.3%	3	16.6%	6	11.1%	4	55.5%	20	8.3%	3	36
	Rural	14%	9	29.6%	19	6.2%	4	46.8%	30	3.1%	2	64
Total			12		25		8		50		5	100

Tabela 11: Ndërlidhja e zonës që drejtorët e shkollave punojnë me qëndrimet e tyre.

Në ndërlidhjen në mes deklaratës “Nxënësit me nevoja të veçanta nuk janë në gjendje të përfitojnë nga aktivitetet e një shkolle të rregullt” dhe mjedisin që drejtorët e shkollave punojnë vërejmë që ka dallime në deklaratat e drejtorëve. Bazuar në të dhënat e tabelës shohim që drejtorët që punojnë në zona urbane në përqindje më të lartë janë shprehur që nuk janë të pajtimit me këtë deklaratë. Në anën tjetër drejtorët e shkollave të zonës rurale në përqindje më të ulët janë shprehur që nuk pajtohen, ndërsa kemi përqindje më të lartë të drejtorëve të kësaj zone që pajtohen me deklaratën e dhënë. Kemi edhe një numër të konsiderueshëm të drejtorëve që janë deklaruar si të pasigurt, në përqindje më të madhe janë drejtorët e zonave urbane që dallojnë për 5% në krahasim me drejtorët e zonave rurale.

V. DISKUTIMET DHE KONKLUDIMET

Ky hulumtim është bërë duke u bazuar në pyetësorët e tre hulumtimeve (Smith, Ch (2011), Tamayo, M & Rebolledo, J & Besoaín-Saldaña, A (2017) si dhe Irvine, A & Lupart, J & Loreman, T & McGhie-Richmond, D (2010)) të cilët janë reduktuar duke ju përshtatur një pyetësori të vetëm për drejtorët e shkollave fillore. Rezultatet e marra nga ky hulumtim janë përafërsisht të njëjta me hulumtimet e cekura.

Sa i përket qëndrimeve të drejtorëve të shkollave për gjithëpërfshirjen rezultate të njëjta janë gjetur edhe në hulumtime të bëra më herët, vlen të specifikohet (Smith, Ch (2011)) nga pyetësori i të cilit janë bazuar disa nga pyetjet e këtij hulumtimi. Në gjetjet që bëri Smith, rezultoi që drejtorët e shkollave kanë qëndrime pozitive ndaj gjithëpërfshirjes së nxënësve, si dhe sipas këtij hulumtimi, drejtorët e shkollave besojnë që nxënësit me dhe pa nevoja të veçanta mund të bashkëveprojnë në të njëjtën klasë të rregullt dhe gjithashtu nxënësit pa nevoja të veçanta kuptojnë më mirë nxënësit me nevoja të veçanta nëse ata janë në të njëjtën klasë. (Smith, 2011). Gjetjet e njëjta sa i përket përfitimeve të nxënësve me dhe pa nevoja të veçanta dolën edhe nga ky hulumtim i bërë me që rast drejtorët deklaruan që nxënësit me nevoja të veçanta duhet të sistemohen në klasa të rregullta, gjithashtu sipas deklaratave të drejtorëve të shkollave, nxënësit me nevoja të veçanta nuk i pengojnë nxënësit pa nevoja të veçanta. Në deklaratën që u është dhënë në pyetësor: *“Nxënësit pa nevoja të veçanta mund të përfitojnë nga kontakti me nxënësit me nevoja të veçanta.”* 76% e drejtorëve që ishin pjesëmarrës në hulumtim u deklaruan që pajtohen plotësisht ose pajtohen me këtë deklaratë, rezultat i cili është i ngjashëm me hulumtimet e bëra nga Smith.

Irvine, A & Lupart, J & Loreman, T & McGhie-Richmond, D (2010) në hulumtimin e tyre arritën në përfundim që vitet e përvojës që drejtorët kishin nuk ndikonte në qëndrimet e tyre për gjithëpërfshirjen, por drejtorët që kishin përvojë më shumë me nxënës me nevoja të veçanta kishin qëndrime më pozitive sesa ata që nuk kishin përvojë me nxënës me nevoja të veçanta. Rezultatet e njëjta sa i përket ndërlidhjes së përvojës me qëndrimet e drejtorëve kanë dalur edhe nga ky hulumtim. Kjo gjithashtu mbështet gjetjet cilësore nga Graham dhe Spandagou (2009). Konsistenca në gjetjet sugjeron shumë që përvoja me nxënës me nevoja të veçanta ka një ndikim të thellë në krijimin e qëndrimeve më të favorshme ndaj përfshirjes midis drejtorëve të shkollave.

Ashtu si në hulumtimin e Sharma dhe Chow (2008), edhe në këtë hulumtim u zbulua se mosha nuk ishte një përcaktues domethënës i qëndrimeve ndaj përfshirjes. Megjithatë, Avissar. (2003) dhe Praisner (2003) zbuluan se drejtorët e rinj kishin qëndrime më të favorshme ndaj përfshirjes së nxënësve me nevoja të veçanta në klasat e arsimit të përgjithshëm. Në një hulumtim të bërë nga Chandler (2015) dhe sugjeroi që tradicionalisht, trajnimi adekuat për gjithëpërfshirje dhe të kesh përvoja pozitive të mësimdhënies dhe punës me individë me nevoja të veçanta janë mjete më parësore dhe thelbësore që u sigurojnë drejtorëve të shkollave vetëdije dhe njohuri për përballjen me studentët me nevoja të veçanta. Një ndërlidhje të tillë mund të ketë edhe në këtë hulumtim me ç'rast pothuajse të gjithë drejtorët pjesëmarrës në hulumtim kanë qenë pjesëmarrës në trajnime apo aktivitete që kanë të bëjnë me gjithëpërfshirjen gjë që mund të ketë ndikuar në qëndrimin pozitiv të tyre.

Rreth dallimeve të qëndrimeve të drejtorëve bazuar në mjedisin ku ata punojnë kanë hulumtuar edhe Tamayo, M & Rebolledo, J & Besoaín-Saldaña, A (2017), sipas rezultateve të hulumtimit të tyre qëndrimet e drejtorëve të shkollave urbane nuk dallonin nga ata të shkollave rurale. Ata gjithashtu zbuluan se që të dyja zonat kanë probleme në sigurimin e materialeve dhe kushteve të nevojshme për nxënësit me nevoja të veçanta, një zbulim i tillë u arrit edhe në këtë hulumtim ku pamë që ka mungesa të materialeve dhe kushteve për nxënësit me nevoja të veçanta. Romano dhe Chambliss (2000), në një hulumtim të bërë rreth gjithëpërfshirjes në zonat urbane, suburban dhe rurale deklaruan që përvojat në këto tri zona mund të jenë shumë të ndryshme, andaj edhe qëndrimet dallojnë.

Ky hulumtim kishte për qëllim të zbulojë qëndrimet e drejtorëve të shkollave për gjithëpërfshirjen e nxënësve, si dhe ndikimin që mund të ketë përvoja e tyre si drejtor shkollë ose mjedisi në të cilën ata punojnë në qëndrimet e tyre. Nga rezultatet e fituara nga hulumtimi kuptuam që në përgjithësi drejtorët e shkollave kanë qëndrime pozitive ndaj gjithëpërfshirjes së nxënësve, dhe qëndrimet e tyre kanë dallime të vogla duke u bazuar në përvojën e tyre e po ashtu dallime janë vërejtur edhe për mjediset ku ata punojnë.

Të dhënat e fituara nga hulumtimi kanë dhënë përgjigje për pyetjen e parë kërkimore, e cila thotë: *“Cilat janë qëndrimet e drejtorëve për gjithëpërfshirjen në shkollë”*? si dhe ka vërtetuar

hipotezën e parë e cila thotë: *“Drejtorët e shkollave kanë qëndrime pozitive sa i përket gjithëpërfshirjes së nxënësve në shkolla”*. Përpos qëndrimeve të drejtorëve ky hulumtim tregoi që drejtorët e shkollave janë të vetëdijshëm për përgjegjësinë që ata kanë në krijimin e një shkollë gjithëpërfshirëse.

Nga hulumtimi përpos qëndrimeve të drejtorëve të shkollave, u kuptuan edhe disa nga shqetësimet që ata kanë sa i përket realizimit të gjithëpërfshirjes, siç ishin: mungesa e psikologut, krijimi i kushteve të nevojshme si dhe mungesa e mësimdhënësve mbështetës.

Pjesa e dytë e hulumtimit i përshtatet pyetjes së dytë hulumtuese e cila është: *“Sa dallohen qëndrimet rreth gjithëpërfshirjes që drejtorët e shkollave kanë, varësisht nga përvoja e tyre?”*. Bazuar në rezultatet që kemi marrë kemi vërejtur që nuk ka dallime të mëdha në mes të qëndrimeve të drejtorëve të shkollave varësisht nga përvoja e tyre. Në përgjithësi drejtorët kanë pasur qëndrime pozitive ndaj gjithëpërfshirjes pa marrë parasysh përvojën e tyre. Dallimet e vetme kanë qenë në disa deklaratat specifike ku drejtorët që kishin përvojë më shumë mendonin që nxënësit me nevoja të veçanta do duhej të vendoseshin në klasa/qendra burimore të krijuara enkas për ta.

“Sa ndikon lloji i mjedisit në të cilën gjendet shkolla (rurale apo urbane), në qëndrimet e drejtorëve sa i përket gjithëpërfshirjes?” ishte pyetja e tretë që ky hulumtim i është përgjigjur dhe ka vërtetuar që hipoteza *“lloji i mjedisit (rural apo urban) ndikon në qëndrimet e drejtorëve për gjithëpërfshirjen, në masë të madhe”* nuk është hedhur poshtë krejtësisht sepse edhe nëse nuk janë vërejtur dallime në masë të madhe, disa dallime ka pasur. Përmes krostabulimit është vërejtur që në disa deklaratat ka pasur dallime në mes të mësimdhënësve të shkollave urbane dhe mësimdhënësve të shkollave rurale, dallime më të theksuara janë vërejtur në deklaratën *“Nxënësit me nevoja të veçanta nuk janë në gjendje të përfitojnë nga aktivitetet e një shkolle të rregullt”*, ku drejtorët e shkollave rurale janë pajtuar më përqindje më të lartë me këtë deklaratë për dallim nga drejtorët e shkollave urbane që me përqindje më të lartë ishin kundër kësaj deklarate. Dallime të vogla janë vërejtur edhe te deklaratat tjetër: *“Në përgjithësi, nxënësit me nevoja të veçanta duhet të vendosen në klasa / qendra burimore të krijuara posaçërisht për ta”* ku drejtorët e shkollave të zonave rurale me përqindje më të lartë janë deklaruar që pajtohen plotësisht ose pajtohen me këtë

deklaratë. Pra sipas tyre nxënësit me nevoja të veçanta nuk duhet të vijojnë mësimin në shkolla të rregullta por të vendosen në qendra burimore.

Kufizimet e hulumtimit

Ndonëse kemi fituar të dhëna signifikative nga hulumtimi ynë, megjithatë si i tillë ka edhe kufizime. Duke marrë parasysh numrin e të gjithë drejtorëve që gjenden në vendin tonë në hulumtim ka një numër relativisht të vogël dhe përzgjedhja e tyre e qëllimshme mund të ketë ndikuar në rezultatet e tij. Ndonëse, me këto kufizime hulumtimi na mundëson të identifikojmë shqetësimet e drejtorëve të shkollave dhe çështjet, ku institucionet mund të ndërhyjnë për të lehtësuar punën e drejtorëve.

Hulumtimet në të ardhmen

Për të forcuar konkludimet është e nevojshme të kryhen hulumtime me numër më të madh të respondentëve e përdorimi edhe i instrumenteve të tjera mund të sjellin një këndvështrim tjetër nga drejtorët e shkollave. Andaj sugjerohet që hulumtimet në të ardhmen të bëhen me numër më të madh të respondentëve dhe të përdoren instrumente që japin të dhëna më detajuese rreth shkaqeve të mos inkuadrimit të nxënësve me nevoja të veçanta në shkollat e rregullta.

Implikimet praktike nga studimi

Studimi na dha një pasqyrë të shkaqeve që ndikojnë rreth qëndrimeve negative që drejtorët kanë ndaj gjithëpërfshirjes së nxënësve në shkolla. Andaj të gjitha institucionet arsimore do duhej të vepronin në këtë aspekt, në mënyrë që problemet e tilla të mos jenë të pranishme në shkollat tona. Fillimisht do duhej të ofrohen më shumë trajnime dhe punë praktike për drejtorët e shkollave rreth kësaj çështje, të bëhet pajisja e shkollave me materiale të nevojshme për gjithëpërfshirje, të krijohen kushtet e nevojshme infrastrukturore në shkolla për nxënësit me nevoja të veçanta, të rritet numri i mësimdhënësve mbështetës, të punësohen psikologët shkollorë në më shumë shkolla dhe të zvogëlohet numri i nxënësve nëpër klasë. Të gjitha këto do të ndikojnë në lehtësimin e punës së shkollës dhe gjithashtu ndikon që nxënësit të ndjehen më komod në shkollat e rregulla

REFERENCAT BIBILIOGRAFIKE

Abawi, L & Bauman- Buffone, Ch & Carter, S (2018). *The Rhetoric and Reality of Leading the Inclusive School: Socio-Cultural Reflections on Lived Experiences*. MDPI

Ainscow, M & Booth, T & Dyson, A (2006). *Impruving school developing inclusion*. New York: Roultagde

Ainscow, M (2005). *The next big challenge: inclusive school improvement*. Barcelona

Armstrong,D. & Armstrong, A. & Spandagou, I. (2011). *Inclusion: by choice or by chance?*, International Journal of Inclusive Education, 29-39.

Atta, M., & Shah, M., & Khan, M. (2009). *Inclusive School and Inclusive Teacher*. Gomal University.

Billingsley, B & McLeskey, J (2014). *Handbook of effective inclusive schools*. New York: Roultagde

Black, W & Simon, M (2014). *Leadership for All Students: Planning for More Inclusive School Practices*. International Journal of Educational Leadership Preparation

Booth, T. & Ainscow, M. (2016). *The index for inclusion*. Centre for Studies in Inclusive Education: Bristol.

Buli-Holmberg,J. & Jeyaprathaban,S. (2016). *Effective practice in inclusive and special needs education*. International journal of special education.

Causton, J., & Theoharis, G. (2014). *The Principal's Handbook for Leading Inclusive Schools*. Baltimore, MD: Paul H. Brookes Publishing

Cologon,K. (2015). *Better Together: Inclusive Education in the Early Years*. Oxford University Press Sample Chapter.

DiPaola, M & Tschannen-Moran, M & Walther-Thomas, Ch (2004). *School Principals and Special Education: Creating the Context for Academic Success*. Kansas: Love Publishing Company

Evans, W. (2007). *Reforming special needs law – Vocabulary and distributive justice*. In Cigman, R. *Included or Excluded? The challenge of the mainstream for SEN children* (pp.86). USA: Routledge

Florian, L & Black-Hawkins, K & Rouse, M (2017). *Achievement and inclusion in school*. New York: Routledge

Frick, W. & Faircloth, S. & Little, K. (2012). *Responding to the Collective and Individual “Best Interests of Students” : Revisiting the Tension Between Administrative Practice and Ethical Imperatives in Special Education Leadership*. *Educational administration quarterly*.

Galano, J (2012). *Urban Elementary School Principals' Attitudes Toward the Inclusive Environment*. Seton Hall University Dissertations and Theses

Garrison-Wade, D. & Sobel, D. & Fulmer, C. (2007). *Inclusive Leadership: Preparing Principals for the Role that Awaits Them*. *Educational Leadership And Administration*.

Hack, A. (2014). *Pennsylvania Middle School Principals' Attitudes toward the Inclusion of Students with Disabilities in the Regular Education Classroom*. School of Education at Wilkes University

Hoppey, D & McLeskey, J (2014). *A Case Study of Principal Leadership in an Effective Inclusive School*. *The Journal of special education*

Irvine, A & Lupart, J & Loreman, T & McGhie-Richmond, D (2010). *Educational Leadership to Create Authentic Inclusive Schools: The Experiences of Principals in a Canadian Rural School District*. *Exceptionality Education International*

Krischler, M & Powell, J & Pit-Ten Cate, I (2019). *What is meant by inclusion? On the effects of different definitions on attitudes toward inclusive education*. *European Journal Of Special Needs Education*

- Lasky, B & Karge, B (2006). *Meeting the Needs of Students With Disabilities: Experience and Confidence of Principals*. NASSP Bulletin.
- Louis JM. & Ramond F. (2006). *Schooling the disabled student*. Documentary portal on neuromuscular diseases.
- Lynch, J. (2012). *Responsibilities of Today's Principal: Implications for Principal Preparation Programs and Principal Certification Policies*. Rural Special Education Quarterly.
- Lyons, W (2016). *Principal preservice education for leadership in inclusive schools*. Canadian Journal of Action Research
- Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. (2011). *Korniza e Kurrikulës e Arsimit Parauniversitar të Republikës së Kosovës*. Prishtinë.
- MASHT. (2014). *Arsimi gjithëpërfshirës - E drejtë e secilit*. Prishinë
- Persky, B (2000). *Attitudes of elementary school principals toward restructuring for inclusion*. Science index
- Roberts, M. & Guerra, F. (2017). *Principals' Perceptions of their Knowledge in Special Education*. Current Issues in Education. Retrieved from <http://cie.asu.edu/ojs/index.php/cieatasu/article/view/1567>
- Smith, Ch (2011). *Attitudes of Secondary School Principals Toward Inclusion of Students with Disabilities in General Education Classes*. Electronic Theses and Dissertations.
- Sun, A. & Xin, J. (2019). *School principals' opinions about special education services*. Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth.
- Tamayo, M & Rebolledo, J & Besoain-Saldaña, A (2017) *Monitoring inclusive education in Chile: Differences between urban and rural areas*. International Journal of Educational Development.
- Terzi, L. (2007). *Beyond the dilemma of difference*. In Cigman Ruth. *Included or Excluded? The challenge of the mainstream for SEN children*. USA: Routledge.

Topping, K. (2012). *Conceptions of inclusion: widening ideas*. In C. Boyle, K. Topping (Eds.), *What works in inclusion?* (pp 9-18). Berkshire, England: Open University Press

UNESCO. (2017). *Defining the scope of inclusive education. 2020 Global Education and Monitoring Report*. Marrë nga <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265773>

Urton, K & Wilbert, J & Hennemann, Th (2014). *Attitudes Towards Inclusion and Self-Efficacy of Principals and Teachers*. Learning Disabilities: A Contemporary Journal

Workman, A (2016). *The Attitudes of School Principals toward the Inclusion of Students with Autism Spectrum Disorder in the General Education Setting: Virginia Superintendent's Region 7*. Blacksburg, VA

Young, K. & Herring, T. & Morrison A. (2017). *Conceptual Strategies for Culturally Sustaining and Inclusive Education*.

Zabeli, N. & Perolli-Shehu, B. & Gjelaj, M. (2020). *From Segregation to Inclusion: the Case of Kosovo*, 201-225

Zabeli, N., & Behluli, L. (2014). *Index for inclusion – Facts and opinions*. Save the Children.

SHTOJCA A

Pyetësor

(Përshëndetje, plotësimi i këtij pyetësi do ju marrë kohë jo më shumë se 15 min. Ky pyetësor ka për qëllim të identifikojë qëndrimet e drejtorëve të shkollave rreth gjithëpërfshirjes . Plotësimi i pyetësit është anonim dhe do të shërbejë për punimin e Tezës së masterit, të dhënat do të mbeten konfidenciale.)

Mosha të cilës i takoni:	☐ 20 - 30 ☐ 30 - 40 ☐ 40 - 50 ☐ 50 - 60
Përvoja juaj si drejtor i shkollës:	☐ 1- 5 vite ☐ 5 - 15 vite ☐ 15 – 25 vite ☐ Më shumë se 25 vite
Mjedisi në të cilin ndodhet shkolla që ju punoni:	☐ Urban ☐ Rural
Numri i nxënësve në shkollën që ju drejtoni:	☐ 0 – 250 nxënës ☐ 251 – 500 nxënës ☐ 501 – 750 nxënës ☐ 750 - 1000 nxënës ☐ Më shumë se 1000 nxënës
Numri mesatar i nxënësve nëpër klasë:	☐ 0 – 9 nxënës ☐ 10 – 19 nxënës ☐ 20 – 29 nxënës ☐ 30 – 39 nxënës ☐ 40 e më tepër nxënës

1.Pajtohem plotësisht 2.Pajtohem 3.I/e pasigurt 4.Nuk pajtohem 5.Nuk pajtohem aspak

1. Unë jam përgjegjës për krijimin e një shkolle gjithëpërfshirëse	1.	2.	3.	4.	5.
2. Unë kam marrë pjesë në aktivitete adekuatë të zhvillimit profesional (kurse,) jashtë shkollës time në mënyrë që të zhvillojë një praktikë gjithëpërfshirëse	1.	2.	3.	4.	5.
3. Të gjithë nxënësit duhet të marrin pjesë në mënyrë aktive në procesin mësimor (pavarësisht, fesë, racës, nivelit ekonomik, aftësive),	1.	2.	3.	4.	5.
4. Unë besoj se gjithëpërfshirja u ofron nxënësve me nevoja të veçanta mundësinë për të zbuluar potencialin e tyre të të mësuarit.	1.	2.	3.	4.	5.
5. Arsimi i përgjithshëm duhet të modifikohet për të përmbushur nevojat e të gjithë nxënësve, përfshirë nxënësit me nevoja të veçanta.	1.	2.	3.	4.	5.
6. Shkolla që drejtoj ka nevojë për më shumë aktivitete të zhvillimit profesional në fushën e arsimit gjithëpërfshirës.	1.	2.	3.	4.	5.
7. Nxënësit me nevoja të veçanta nuk janë në gjendje të përfitojnë nga aktivitetet e një shkolle të rregullt.	1.	2.	3.	4.	5.
8. Nxënësit me nevoja të veçanta pengojnë nxënësit e tjerë gjatë procesit mësimor.				1.	2.
				3.	4.
				5.	
9. Në përgjithësi, nxënësit me nevoja të veçanta duhet të vendosen në klasa / qendra burimore të krijuara posaçërisht për ta.	1.	2.	3.	4.	5.
10. Nxënësit pa nevoja të veçanta mund të përfitojnë nga kontakti me nxënësit me nevoja të veçanta.	1.	2.	3.	4.	5.
11. Një edukator i mirë i rregullt mund të bëjë shumë për të ndihmuar një nxënës me nevoja të veçanta.	1.	2.	3.	4.	5.
12. Paisjet shkollore janë të përshtatura për të gjithë nxënësit.	1.	2.	3.	4.	5.
13. Materialet mësimore duhet t'u përshtaten profilit të të gjithë nxënësve.	1.	2.	3.	4.	5.
14. Cdo shkollë duhet ta ketë mundësinë e mësimin të gjuhës së shenjave dhe alfabetin e Brail-it.	1.	2.	3.	4.	5.
15. Cdo shkollë duhet të ketë interpretuesin e shenjave.	1.	2.	3.	4.	5.
16. Duhet të jetë politikë dhe / ose ligj që nxënësit me nevoja të veçanta të integrohen në programet dhe aktivitetet e përgjithshme arsimore.	1.	2.	3.	4.	5.
17. Ju lutem, paraqitni ndonjë koment:					

SHTOJCA B

Komentet e pjesëmarrësve në pyetësor

<p>➤ Ka nxënës me specifika të cilët pengojnë të tjerët.</p>	<p>➤ Për nxënësit vendos komuna me ekipen e vlerësimit, nëse duhet të dërgohen në shkolla të rregullta apo qendra burimore.</p>
<p>➤ Në shkollën tonë kemi nxënës me nevoja të veçanta, ata trajtohen në mënyrën më të mirë të mundshme pa marrë parasysh kushtet që ka shkolla.</p>	<p>➤ Kjo temë është shumë aktuale, sidomos në arsimin në Kosovë.</p>
<p>➤ Shkollat duhet të furnizohen me mjete dhe materiale që ndihmojnë gjithëpërfshirjen</p>	<p>➤ Duhet të jetë harmonizimi i ligjeve të Kosovës që të mos e kundërshtojnë njëri tjetrin dhe tu jepet hapsirë më e madhe fëmijëve me nevoja të veçanta.</p>
<p>➤ Nxënësit me nevoja të veçanta duhet të vijojnë mësimin në shkolla që kanë psikolog.</p>	<p>➤ Hulumtimet e kësaj natyre janë me interes të veçantë për përmirësimin e metodologjive për nxënësit me nevoja të veçanta.</p>
<p>➤ Gjithëpërfshirja mundëson integrimin e nxënësve pa marrë parasysh aftësitë dhe mundësitë e tyre.</p>	<p>➤ Për ta arrit gjithëpërfshirjen duhet angazhimi i gjithë shoqërisë.</p>
<p>➤ Në bazë të legjislacionit në fuqi, mendoj që në të gjitha shkollat duhet të ketë gjithëpërfshirje.</p>	<p>➤ Shoqëria jonë duhet të bëjë gjithëçka që është e mundur për edukimin dhe arsimimin e të gjithë nxënësve pa dallim, e në veçanti duhet të ketë</p>

	shumë kujdes për nxënësit me nevoja të veçanta.
➤ Për të pasur gjithëpërfshirje duhet që së pari të krijohen kushtet në shkolla.	➤ Nxënësit me nevoja të veçanta duhet të integrohen në shkolla të rregullta dhe për trajtimin e tyre shkolla duhet të ketë mësimdhënës mbështetës.
➤ Si personalitet jam plotësisht dakord që kësaj kategorie t'u japim shancën të ju ndihmojmë, por çdo herë në kushtet dhe rrethanat e ligjit të arsimit gjithëpërfshirës brenda shtetit të Kosovës.	➤ Gjithëpërfshirja është sfidë edhe në vendet më të zhvilluara.
➤ Personeli arsimor ka nevojë për më shumë trajnime për zhvillimin e praktikave gjithëpërfshirëse.	➤ Të gjithë nxënësit janë pjestar në shkollë, posaqërisht ata me nevoja të veçanta duhet të gëzojnë trajtim meritor dhe kushte meritore, për socializimin dhe zhvillimin e tyre.
➤ Në shkollat ku ka nxënës me nevoja të veçanta duhet të ketë edhe mësimdhënës mbështetës, sepse mësimdhënësit gjatë procesit mësimor e kanë të vështirë të mirren me të dy palët.	➤ Mendimi im është që integrimi i nxënësve me nevoja të veçanta duhet përcillet edhe me plotësimin e stafit arsimor me mësues mbështetës, posaqërisht në klasët ku kanë nxënës të tillë.
➤ Alfabeti i Brail-it dhe gjuha e shenjave nuk duhet të mësohet në çdo shkollë por vetëm në ato shkolla që ka nxënës që kanë nevojë për to.	➤

